

**Univerzita Palackého v Olomouci  
Cyrilometodějská teologická fakulta**

**Katedra biblických věd**

**Diplomová práce**

**2011**

**Ing. František Mrázek**

**Univerzita Palackého v Olomouci  
Cyrilometodějská teologická fakulta**

**Katedra biblických věd**

**Obor: Křesťanská výchova**

Ing. František Mrázek

**Hudební nástroje v Bibli**  
Diplomová práce

Vedoucí práce: ThLic. Stanislav Pacner, Th.D.

**2011**

*Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně  
s využitím uvedených pramenů a literatury.*

.....

Podpis autora práce

Děkuji vedoucímu práce ThLic. Stanislavu Pacnerovi, Th.D. za odborné vedení, cenné rady a mimořádnou ochotu.

# Obsah

Úvod.....	7
1. Předmět práce a volba tématu .....	7
2. Status quaestionis, metoda a struktura práce .....	7
První část: Hudba na starověkém Předním východě, zvláště ve starověkém Izraeli .....	10
1. Význam hudby na starověkém Předním východě.....	10
2. Význam hudby ve starověkém Izraeli.....	11
Druhá část: Hudební nástroje v Bibli – výčet a výskyt.....	14
1. Problém určení hudebních nástrojů uvedených v Bibli .....	14
2. Hudební nástroje ve Starém zákoně.....	15
2.1. Hebrejské texty .....	15
2.2. Aramejské texty .....	26
2.3. Řecké texty.....	27
3. Hudební nástroje v Novém zákoně.....	29
3.1. Řecké texty.....	29
Třetí část: Rozdělení a popis hudebních nástrojů v Bibli .....	31
1. Možnosti rozdělení hudebních nástrojů v Bibli .....	31
1.1. Hudební nástroje a nástroje zvukové .....	31
1.2. Další možnosti rozdělení.....	31
2. Rozdělení do nástrojových skupin .....	32
2.1. Idiofony.....	32
2.2. Membranofony.....	32
2.3. Chordofony .....	32
2.4. Aerofony .....	32
2.5. Elektrofony .....	33
2.6. Ostatní .....	33
3. Popis jednotlivých hudebních nástrojů .....	33
3.1. Buben, bubínek, tamburína .....	33
3.2. Cymbály, činely .....	35
3.3. Hrkávka, sistrum, chřestítka .....	36
3.4. Zvonečky, zvonce .....	37
3.5. Flétna, píšťala .....	38
3.6. Trubka, trouba.....	39
3.7. Šófar, roh, polnice.....	40
3.8. Harfa, lyra, loutna, citara, psaltérium, strunné nástroje .....	42
Čtvrtá část: Hudební nástroje v biblickém kontextu.....	47
1. Hudební nástroje v biblických textech.....	47
1.1. Řád trubení.....	47
1.2. Při bohoslužbách v chrámu .....	48
1.3. Při slavení svátků.....	51
1.4. Oslava Hospodina obecně.....	52
1.5. Při přednášení žalmů.....	53
1.6. Zvuk hudebních nástrojů jako symbol přítomnosti Hospodina .....	55
1.7. Nástroje provázející prorokování.....	56
1.8. Nástroje provázející přísahu Hospodinu.....	56

1.9. Při modloslužbě .....	56
1.10. V boji .....	57
1.11. Varování před nebezpečím .....	59
1.12. Svolávání lidu a povely nástupu cesty .....	60
1.13. Pomazání za krále .....	61
1.14. Radostné události .....	62
1.15. Nástroje sloužící k obveselení .....	63
1.16. Ve chvílích smutku .....	64
1.17. Přirovnání či podobenství .....	65
1.18. V souvislosti s koncem světa .....	66
1.19. Ostatní souvislosti .....	67
Závěr .....	68
1. Hudební nástroje v Bibli - shrnutí .....	68
2. Hudební nástroje v Bibli – inspirace pro nás .....	69
Seznam použitých zkratk .....	71
Literatura .....	72

# Úvod

## 1. Předmět práce a volba tématu

Vyrůstal jsem v muzikantské rodině. Ač sám nehraji na žádný hudební nástroj, je mi hudba velmi blízká. Často jsem také uvažoval o tom, jak asi vypadala hudba při bohoslužbách v minulosti. To mě vedlo k rozhodnutí věnovat se tématu hudby v biblických dobách také ve své diplomové práci.

Při studiu literatury mě velmi zaujaly starověké hudební nástroje. Především jejich rozmanitost, ale také vynalézavost, s jakou byly vyrobeny. Po konzultaci s vedoucím práce ThLic. Stanislavem Pacnerem, Th.D., jsem se proto rozhodl zaměřit ve své diplomové práci na hudební nástroje v Bibli.

Tato práce by měla pomoci čtenáři blíže nahlédnout do života lidí a národů, o kterých se píše v Bibli, a udělat si nějakou představu o jejich hudbě. Především však by měla čtenáře seznámit s hudebními nástroji, které bibličtí lidé používali. A nejen s nástroji jako takovými, ale také s tím, při jakých příležitostech se na ně hrálo. Obohacením by tato práce mohla být také proto, že v češtině dosud nebyla zpracovaná žádná monografie zabývající se uceleně biblickými hudebními nástroji.

## 2. Status quaestionis, metoda a struktura práce

Literaturu, ze které jsem čerpal, můžeme rozdělit do několika skupin. První a základní je samotná Bible. Konkrétně jsem čerpal z jejích dnes nejrozšířenějších překladů do češtiny. Druhou skupinou jsou knihy z oblasti biblistiky a judaismu. Třetí skupinou jsou publikace zabývající se starověkými kulturami Předního východu, zejména proto, že tyto kultury se vzájemně prolínaly, ovlivňovaly a přebíraly jedna od druhé nejen hudební nástroje. Čtvrtou velmi důležitou skupinou je odborná literatura z oblasti hudby a hudebních nástrojů. Snažil jsem se čerpat pokud možno z nejnovější literatury, ale využil jsem i starší díla, protože v některých případech se ve starých publikacích lze setkat

s větším počtem hudebních nástrojů a jejich názvů, než v nejnovějších velkých encyklopediích<sup>1</sup>.

Svoji práci jsem rozdělil do čtyř hlavních částí. V první části pojednávám o významu hudby jak na starověkém Předním východě, tak i v samotném starověkém Izraeli. Je zde nastíněno, co hudba pro lidi v tomto prostředí znamenala a při jakých příležitostech se uplatňovala.

Ve druhé části se zabývám výčtem hudebních nástrojů v Bibli a také uvedením biblických míst, na kterých se tyto hudební nástroje vyskytují. Jde o takovou „technickou část“, ve které jsou mimo výčtu a výskytu hudebních nástrojů uvedeny také odlišnosti různých českých překladů Bible. Do úvahy jsou vzaty dnes nejrozšířenější české překlady: Český ekumenický překlad (= ČEP)<sup>2</sup>, Český liturgický překlad dle Misálu na každý den liturgického roku (= ČLP)<sup>3</sup>, případně dle Nového zákona - textu užívaného v českých liturgických knihách (= NZČLP)<sup>4</sup>, Jeruzalémská bible (= JB)<sup>5</sup>, Český studijní překlad (= ČSP)<sup>6</sup>, Bible 21 (= B21)<sup>7</sup> a Bible kralická (= KR)<sup>8</sup>. Při psaní této části jsem vycházel z Biblické konkordance hudebních zmínek<sup>9</sup>, podle níž uvádím jednoduchý přepis hebrejských, aramejských a řeckých výrazů. Využíval jsem též Biblický slovník sedmi jazyků (= HELLER)<sup>10</sup>, Biblickou konkordanci k Bibli kralické<sup>11</sup> a také internetovou biblickou konkordanci České biblické společnosti [www.biblenet.cz](http://www.biblenet.cz).

Třetí část se věnuje rozdělení a popisu hudebních nástrojů. Popis hudebních nástrojů je vždy doplněn vyobrazeními, která mají za úkol čtenáři pomoci představit si daný hudební nástroj. Hudební nástroje jsou zde shrnuty do skupin. Důvodem tohoto shrnutí je

---

<sup>1</sup> KURFÜRST, P., *Hudební nástroje*, Praha: TOGGA, 2002, s. 990.

<sup>2</sup> *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad*, Praha: Česká katolická charita, 1987. (= ČEP)

<sup>3</sup> *Misál na každý den liturgického roku*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. (= ČLP)

<sup>4</sup> *Nový zákon. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zaměřením k Nové Vulgátě*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. (= NZČLP)

<sup>5</sup> *Jeruzalémská Bible. Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou*, Praha: Krystal OP, 2009. (=JB)

<sup>6</sup> *Bible. Český studijní překlad*, Praha: Nakladatelství KMS, 2009. (= ČSP)

<sup>7</sup> *Bible. Překlad 21. století*, Praha: BIBLION, 2009. (= B21)

<sup>8</sup> *Bible svatá. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Podle posledního vydání kralického z roku 1613*, Praha: Česká biblická společnost, 1994. (= KR)

<sup>9</sup> LEXMANN, J. (ed.), *Biblická konkordancia hudobných zmienok*, Bratislava: Ústav hudobnej vedy Slovenskej akadémie vied, 2006.

<sup>10</sup> HELLER, J., *Biblický slovník sedmi jazyků*, Praha: Vyšehrad, 2000. (= HELLER)

<sup>11</sup> *Biblická konkordance*, Praha: Křesťanský spolek mladíků v Čechách, 1933.



skutečnost, že v některých případech nelze s jistotou určit, který tvar hudebního nástroje je označen kterým slovním výrazem.<sup>12</sup> Celou problematiku navíc v některých případech komplikuje různost překladů.

Ve čtvrté části jsou uvedena biblická místa, na kterých je zmínka o hudebních nástrojích. Celá tato část je členěna podle toho, při jaké příležitosti byly v Bibli hudební nástroje používány.

V závěrečné části je shrnutí celé práce a krátké nastínění, v čem by mohla být oblast biblických hudebních nástrojů inspirací pro náš život.

---

<sup>12</sup> SMOLKA, J. – aj., *Dějiny hudby*, Praha: Toga agency, 2001, s. 38.

# První část: Hudba na starověkém Předním východě, zvláště ve starověkém Izraeli

## 1. Význam hudby na starověkém Předním východě

„Hudební aktivita existuje u všech lidských společenství bez ohledu na rasu, stupeň historického vývoje a druh společenského zřízení.“<sup>13</sup> Do 20. století byly považovány za první vyspělé kultury antické Řecko a starověký Izrael. Dle dnešních poznatků však tyto kultury navazují na mnohem starší kultury Předního východu. Historické zkoumání těchto kultur vypovídá o náboženské hudbě a o hudbě umělecké. Hudba sloužila snahám o zvýšení prestiže panovnického dvora<sup>14</sup> a velký význam měla také hudba vojenská. Nelze pochybovat ani o existenci hudby v životě lidových vrstev, jak dokládá jeden z hymnů staré Mezopotámie: „(...) aby se zvuk písňě honáka volů planinou nenesl, (...) aby se píseň při stloukání másla nenesla ohradou.“<sup>15</sup> Přednes hymnů pravděpodobně provázel hudební doprovod.<sup>16</sup> Ostatně nepřímá svědectví o škále melodií i charakteru mezopotámské hudby<sup>17</sup> můžeme najít jak v popisu literárním, tak i ve výtvarném umění, ve kterém jsou poměrně často zobrazeny různé hudební nástroje. V neposlední řadě jsou nám svědkem i nalezené fragmenty samotných hudebních nástrojů. Je třeba uvést, že Přední východ není jen Mezopotámie. Podobný charakter hudby v životě společnosti měly i jiné kultury ovlivněné Mezopotámií, a to jak současné (Elam), tak mladší (Churrité, Chetité, Fénicičané, Izraelité aj.).<sup>18</sup> Nesmíme však zapomenout ani na starověký Egypt. Ve starém Egyptě byla hudba plná klidné vznešenosti a vyrovnanosti. O hudbě Střední říše (11. a 12. dynastie) nic určitého nevíme. V Nové říši ubylo racionality, což pro nás může být až překvapivé, a

---

<sup>13</sup> SMOLKA, J. – aj., *Dějiny hudby*, s. 31.

<sup>14</sup> BÁRTOVÁ, J. - SCHNIERER, M. - ZOUHAROVÁ, V., *Dějiny hudby, I. díl*, Brno-České Budějovice: Pedagogická fakulta JU České Budějovice, Konzervatoř v Brně, 1992, s. 8.

<sup>15</sup> LEICKOVÁ, G., *Mezopotámie. Počátky měst*, Praha: BB/art, 2005, s. 126.

<sup>16</sup> BURIAN, J., *Cesty starověkých civilizací*, Praha: Práce, 1973, s. 33.

<sup>17</sup> KLÍMA, J., *Lidé Mezopotámie – cestami dávné civilizace a kultury při Eufratu a Tigridu*, Praha: Orbis, 1976, s. 306.

<sup>18</sup> ČERNÝ, M. K., „Hudba“. In: PROSECKÝ, J. - aj., *Encyklopedie starověkého Předního východu*, Praha: Libri, 1999, s. 124 - 125, s. 124.

naopak se do popředí dostal orgiastický charakter hudby pod vlivem syrských národů – Féničanů a Chetitů.<sup>19</sup>

Asyřany, Babylóňany a starý Egypt můžeme vedle starých čínských a indických království považovat za nositele vůbec nejstarší hudební kultury. Hudba v té době byla jednohlasá, většinou zpívaná. Hudební nástroje byly především bicí, dále pak několik druhů píšťal a několik málo strunných nástrojů.<sup>20</sup>

Tyto staré velké kultury (společně s kulturami staré Číny a staré Indie) přinesly zásadní změnu v oblasti hudby. „Především řád a pravidla, svázanost a usměrňování – to je vnější obal. Vysoce vyvinutý, uvědomělý hudební cit – to je vnitřní obsah. Vymanění se z pověřčivých hudebních pudů primitivního člověka, začátky systematického myšlení – formálně vykrytalizované hudební praxe, bohatý rozkvět jednohlasných melodií, první velké soustavy melodií a čeledi hudebních nástrojů, světový řád stylů – to je historický výsledek.“<sup>21</sup>

## 2. Význam hudby ve starověkém Izraeli

Izraelský národ je považován za dítě semitské kultury.<sup>22</sup> Mimo to žil Izrael v babylónském zajetí. Je proto zcela přirozené, že vliv kultur Arábie, Palestiny, Sýrie a Mezopotámie ovlivňoval všechny oblasti života izraelského národa, tedy i oblast hudby. Nesmíme také zapomenout, že izraelský národ ovlivnila i kultura starověkého Egypta, kde po několik generací Izraelité žili.

A přece je tu jedna významná odlišnost. Mezi starými národy jsou Izraelité zřejmě jediní, kdo hudbě přikládají historický a nikoli nadpřirozený původ.<sup>23</sup> Hudba je odvozována od Lámechova syna Jubala, který byl potomkem Kainovým (Gn 4,21).<sup>24</sup> Nicméně se v literatuře můžeme také setkat s názorem, že i pro Izraelity měla hudba nadpřirozený

---

<sup>19</sup> ŠAFAŘÍK, J., *Dějiny hudby, I. díl (Od počátků hudby do konce 18. století)*, Praha: Votobia Praha, 2002, s. 16.

<sup>20</sup> VÁLEK, J., *Nástin vývoje hudby a umění*, Praha: Pěvecká konzervatoř Praha, 2002, s. 5.

<sup>21</sup> SZABOLCZI, B., *Dejiny hudby od praveku po koniec 19. storočia*, Bratislava: Štátne hudobné vydavateľstvo, 1962, s. 25.

<sup>22</sup> DUKA D., *Úvod do Písma svätého Starého zákona*, Praha: Editio St. Aegidii, s. 55.

<sup>23</sup> CHAILLEY, J., *40 000 let hudby*, Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, s. 5.

<sup>24</sup> REITERER, F. V., „Hudba“. In: STUBHANN, M. - aj., *Encyklopedie Bible*, Bratislava: Gemini, 1992, s. 197 - 197, s. 197.

původ a tím nabývala v porovnání s ostatním uměním výsadního postavení.<sup>25</sup> Zdá se ale, že toto výsadní postavení hudby je spíše dáno důsledky zákazu zobrazování Hospodina ve výtvarném umění.

O významu hudby v životě Izraelitů nám mluví především Bible. Její význam v této oblasti je o to větší, že se do dnešní doby dochovalo málo hudebních nástrojů či jejich vyobrazení.<sup>26</sup> Bible také potvrzuje starobylost hebrejské hudby<sup>27</sup> (taktéž Gn 4,21).

Hudba ve starověkém Izraeli zasahovala všechny oblasti života všech lidových vrstev. Na hudební nástroje se hrálo se zpěvem nebo i bez něho.<sup>28</sup> Na prvním místě je nutno zmínit hudbu náboženskou. Izraelský kult se ve starověku soustřeďoval kolem přinášení obětí.<sup>29</sup> Proto nejvýznamnější využití hudby, ne však jediné, bylo v chrámě. V Izraeli je odedávna patrné spojení chvalozpěvu s bohoslužbou. Ještě zřetelněji se projevuje od poslední přestavby chrámu a s ní spojené liturgické reformy.<sup>30</sup> Hudba sloužící náboženským účelům ale zněla i jinde. Především v synagogách, v domovech, ale i na dalších místech, kde se konaly náboženské úkony.

Hudba provázela i všední život Izraelitů. Sloužila především k vyjádření radosti, kdy se spojovala s tancem. Příkladem může být radost po vítězství v bitvě, při vinobraní nebo na svatbách. Za zmínku stojí i lidová pastýřská hudba, zpěv mladíků v branách měst, či užití zpěvu jako prostředku ke svádění nevěstkami. Hudba se ale užívala i v době smutku, např. při pohřbech. Je nutné připomenout, že Izraelité nedělali rozdíly mezi bohoslužbou a všedním životem, tak jak to chápeme my dnes. Pro ně měla každá činnost či událost v jejich životě náboženský charakter. Tento postoj se dochoval v židovské tradici v jakési podobě dodnes, což potvrzuje např. pohled na dnešní klezmerskou hudbu: „Neboť odtržena od židovského náboženství se klezmerská hudba jeví jako pouhá směs libovolných tónů a rytmů.“<sup>31</sup>

<sup>25</sup> MAILLOT, A., „Zpěv“. In: ALLMEN, J. - J., VON - aj., *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1991, s. 340 – 341, s. 340.

<sup>26</sup> MICHELS, U., *Encyklopedický atlas hudby*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 163.

<sup>27</sup> „Hudba“. In: FOUILOUX, D. - aj., *Slovník biblické kultury*, Praha: Ewa edition, 1992, s. 75 – 76, s. 75.

<sup>28</sup> HRBATA, J., *Klíč ke Starému zákonu*, Brno: Cesta, 1993, s. 224.

<sup>29</sup> VISI, T., „Berakha (žehnání, dobrořečení) v židovské tradici“. In: BUGEL, W. (ed.), *Obřady žehnání v různých liturgických tradicích*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, s. 9 – 15, s. 9.

<sup>30</sup> RIDOUARD, A., „Chvála“. In: LÉON-DUFOUR, X. (ed.) – aj., *Slovník biblické teologie*, Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1991, s. 145 – 146, s. 146.

<sup>31</sup> OTTENS, R. - RUBIN, J., *Klezmeři*, Praha: Nakladatelství H&H Vyšehradská, s. 8.

Ve vývoji hudby u Izraelitů můžeme rozlišit tři období. Dobu kočovnickou, dobu královskou a dobu poexilní (prorockou). V době kočovnické se hudbě věnovali všichni – i ženy (Ex 15,20n). Nebyli žádní profesionální hudebníci. Doba královská je charakterizována nástupem profesionálních hudebníků v chrámě – levitů. Tito hudebníci tvoří sbory či velké orchestry (2 Pa 5,12-14). Jejich vzdělávání probíhalo v chrámových školách.<sup>32</sup> V době poexilní ustupuje instrumentální hudba hudbě vokální, především v synagogách. Nejvýznamnější forma hudby v tomto období je interpretace žalmů.

Židovská hudba je považována za „první pramen budoucího křesťanského bohoslužebného zpěvu“<sup>33</sup>.

---

<sup>32</sup> JŮZL, L., *Dějiny umělecké kultury*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, s. 83.

<sup>33</sup> VÍTEK, B., *Přehled dějin hudby*, Pardubice: agentura Luděk Šorm, 1994, s. 10.

## Druhá část: Hudební nástroje v Bibli – výčet a výskyt

### 1. Problém určení hudebních nástrojů uvedených v Bibli

Při určování hudebních nástrojů uvedených v Bibli narážíme na obtíže dvojího druhu. Jednak se do dnešní doby zachovalo velmi málo nástrojů nebo jejich obrazů (někteří autoři dokonce uvádějí, že se nezachovaly žádné obrazy nástrojů<sup>34</sup>, jiní poukazují na výjev z průvodu porobených Židů s jejich národními hudebními nástroji na Titově slavobráně v Římě<sup>35</sup>), jednak v některých případech působí těžkosti přiřadit konkrétní hudební nástroj k danému hebrejskému či aramejskému výrazu. Tyto těžkosti se ostatně netýkají jen hudebních nástrojů. S podobnými problémy se můžeme setkat např. i při identifikaci biblických zvířat<sup>36</sup> a rostlin.<sup>37</sup>

Jednoduše řečeno: „Boží sdělení máme v lidském záznamu, tedy poznamenané lidskými nedokonalostmi a překážkami.“<sup>38</sup> Také si musíme uvědomit odstup, který je mezi jazykovou podobou zprávy a zprávou samotnou.<sup>39</sup>

Není proto divu, že v různých překladech Bible jsou některé hudební nástroje přeloženy rozdílně. V názvu podkapitol této druhé části bude uveden jednoduchý prepis výrazů jednotlivých hudebních nástrojů do latinky (s využitím písmen české abecedy) spolu s překladem dle Biblické konkordance hudebních zmínek<sup>40</sup>. Po výčtu biblických míst, v nichž se daný výraz vyjadřující nějaký hudební nástroj vyskytuje, bude uvedeno, jak daný výraz překládá ČEP. Jiný překlad bude uveden jen u názvů hudebních nástrojů v případě odlišností od ČEP. Bude brán zřetel zejména na následující české překlady: ČLP, NZČLP, JB, ČSP, B21 a KR. Dále bude uvedeno, jak daný výraz překládá Jan Heller v Biblickém slovníku sedmi jazyků (HELLER).

---

<sup>34</sup> TVRDOŇ, J., *Prehľadné dejiny svetovej hudby*, Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo Bratislava, 1958, s. 50.

<sup>35</sup> BRANBERGER, J., *Dějiny světové hudby*, Praha: Sfinx, 1939, s. 11.

<sup>36</sup> ROGERSON, J., *Svět Bible*, Praha: Knižní klub, 1996, s. 66.

<sup>37</sup> ROGERSON, J., *Svět Bible*, s. 67.

<sup>38</sup> ČAPEK, V., *Historie Bible*, Praha: Advent, 1990, s. 15.

<sup>39</sup> SCHUBERT, K., *Bible a dějiny*, Svitavy: Trinitas, 2000, s. 12.

<sup>40</sup> LEXMANN, J. (ed), *Biblická konkordancia hudobných zmienok*.

## 2. Hudební nástroje ve Starém zákoně

### 2.1. Hebrejské texty

V hebrejských textech Bible se vyskytuje poměrně mnoho míst, kde jsou zmíněny hudební nástroje. Jedná se o tyto nástroje:

#### 2.1.1. Top - bubínek

Výskyt: Gn 31,27; Ex 15,20; Sd 11,34; 1 S 10,5; 18,6; 2 S 6,5; 1 Pa 13,8; Jb 21,12; Ž 81,3; 149,3; 150,4; Iz 5,12; 24,8; 30,32; Jr 31,4; Ez 28,13.

V 1 S 10,5, Ž 81,3, 149,3, 150,4 a Iz 24,8 uvádí ČEP výraz „buben“. Na všech těchto uvedených místech uvádí JB výraz „bubínek“, ČSP a B21 uvádějí výraz „tamburína“.

V Gn 31,27, Ex 15,20, Sd 11,34, 1 S 18,6, 2 S 6,5, 1 Pa 13,8, Jb 21,12, Ž 68,26, Iz 5,12, 30,32 a Jr 31,4 ČEP překládá jako „bubínek“, ČSP a B21 uvádějí na těchto místech výraz „tamburína“, s výjimkou Ž 68,26, kde ČSP uvádí výraz „bubínek“, přičemž v poznámce připouští možnost překladu „bubínek/tamburína“<sup>41</sup>. V KR je na všech těchto místech výraz „buben“, opět s výjimkou Ž 68,26, kde je pouze výraz „bubnující“ a výslovné uvedení hudebního nástroje chybí.

V Ez 28,13 uvádí ČEP výraz „bubínek ze zlata“. Dle ČSP je překlad „bubínek“ značně nejistý. Podle mínění mnohých odborníků nemusí na tomto místě jít o hudební nástroje, ale o neznámý výraz týkající se šperků.<sup>42</sup> JB v duchu této poznámky překládá jako „přívěšek“, v poznámce však uvádí, že výraz běžně znamená normální bubínek.<sup>43</sup> B21 uvádí na tomto místě výraz „klenotnické dílo tepané ve zlatě“, KR používá výraz „buben“. Podobně uvádí ČEP v tomto verši také výraz „flétna ze zlata“. Stejně jako u hesla „bubínek ze zlata“ uvádí ČSP, že jde o značně nejistý překlad. Slovo překládané na tomto místě jako „flétna“ se v Písmu vyskytuje pouze na tomto místě a stejně jako v případě bubínku může jít o výraz týkající se šperků.<sup>44</sup> Jediný výskyt výrazu ve Starém či Novém zákoně je označován jako hapax legomenon (HL).<sup>45</sup> JB na tomto místě uvádí výraz „ozdoby“ a v poznámce říká, že

---

<sup>41</sup> ČSP, poznámka „t46“, s. 711.

<sup>42</sup> ČSP, poznámka „v13“, s. 1025.

<sup>43</sup> JB, poznámka „c)“, s. 1536.

<sup>44</sup> ČSP, poznámka „v13“, s. 1025.

<sup>45</sup> ČSP, zkratka „HL“, s. 1502.

jde jistě o nějaký zlatnický výraz s odůvodněním, že toto podstatné jméno je utvořeno od kořene, který běžně znamená „vyhloubit“ či „propíchnout“.<sup>46</sup> B21 uvádí výraz „klenotnické dílo tepané ve zlatě“, KR překládá jako „píšťala“. HELLER překládá výrazem „bubínek“.<sup>47</sup>

### **2.1.2. Tpp – bít (na bubny)**

Výskyt: Ž 68,26.

ČEP překládá jako „bubínky“, ČSP uvádí taktéž výraz „bubínky“, přičemž v poznámce připouští možnost překladu „hrající na bubínky/tamburíny“<sup>48</sup>. V KR je pouze výraz „bubnující“ a výslovné uvedení hudebního nástroje chybí.

### **2.1.3. Mesiltayim - cymbály**

Výskyt: 1 Pa 13,8; 15,16.28; 16,5.42; 25,1.6; 2 Pa 5,12.13; 29,25; Ezd 3,10; Neh 12,27.

ČEP překládá jako „cymbály“. ČLP uvádí „cimbály“. ČSP uvádí na všech místech výraz „činely“. B21 taktéž na všech místech používá výraz „činely“. Na více místech je tento výraz spojen s přívlastky „zvučné“, „dunivé“, „hlučné“, „vítězné“, „hlasité“, či „cymbály jáсотu“. V těchto případech nevíme, jestli se jedná o zvláštní druh cymbálů, nebo jestli jde o vyjádření vlastnosti cymbálů. HELLER překládá slovem „cymbály“.<sup>49</sup>

### **2.1.4. Mesiltayim nehošet – měděné cymbály**

Výskyt: 1 Pa 15,19.

ČEP překládá jako „měděné cymbály“. JB uvádí „bronzový cymbál“, ČSP a B21 uvádějí „bronzové činely“.

### **2.1.5. Selselim - cymbály**

Výskyt: 2 S 6,5; Ž 150,5.

ČEP překládá jako „cymbály“. ČLP používá výraz „cimbály“, ČSP a B21 překládají jako „činely“.

---

<sup>46</sup> JB, poznámka „c“, s. 1536.

<sup>47</sup> HELLER, nr. 2777, s. 224-225.

<sup>48</sup> ČSP, poznámka „t46“, s. 711.

<sup>49</sup> HELLER, nr. 1407, s. 114-115.



### 2.1.6. Menana – hrkávka (sistrum)

Výskyt: 2 S 6,5.

ČEP překládá jako „chřestítka“. JB uvádí „chřestidla“, ČSP překládá stejně jako ČEP „chřestítka“, ale zmiňuje též možnost překládat výrazem „sistrum“<sup>50</sup>, což je staroegyptská hrkávka používaná při rituálech<sup>51</sup>. KR uvádí „husličky“.

### 2.1.7. Paamon - zvoneček

Výskyt: Ex 28,33.34.35; 39,25.26.

ČEP překládá jako „zvonečky“. B21 v Ex 39,26 uvádí výraz „zvonky“. Tento výraz je v některých případech spojen s přívlastkem „zlaté“ či „z ryzího/čistého zlata“. HELLER překládá výrazem „rolnička, zvonek“.<sup>52</sup>

### 2.1.8. Mesilla - zvoneček

Výskyt: Za 14,20.

ČEP překládá jak „zvonce“ a z kontextu vyplývá, že jde o zvonce koní. JB uvádí „budou mít koně na rolničkách“, B21 a KR uvádí výraz „koňské zvonce“.

### 2.1.9. Halil - flétna

Výskyt: 1 S 10,5; 1 Kr 1,40; Iz 5,12; 30,29; Jr 48,36.

ČEP překládá jako „píšťala“, JB a ČSP jako „flétna“. B21 překládá stejně jako ČEP s výjimkou Jr 48,36, kde uvádí stejně jako JB a ČSP výraz „flétna“. KR používá výraz „píšťalka“, s výjimkou 1 Kr 1,40, kde není název hudebního nástroje výslovně uveden. HELLER překládá „flétna, píšťala“.<sup>53</sup>

### 2.1.10. El-hannehilot – pro flétnu

Výskyt: Ž 5,1.

---

<sup>50</sup> ČSP, poznámka „t6“, s. 390.

<sup>51</sup> LEXMANN, J. (ed), *Biblická konkordancia hudobných zmienok*, s. 13.

<sup>52</sup> HELLER, nr. 2029, s. 164-165.

<sup>53</sup> HELLER, nr. 722, s. 58-59.

ČEP překládá výrazem „flétna“. JB uvádí výraz „šalmaj“. ČSP zmiňuje, že výraz přeložený jako „flétna“ v Ž 5,1 zní v hebrejštině „nechilot“, což může být příbuzné slovo k výrazu „chálil“, tj. flétna<sup>54</sup>. Výraz „el-hannehilot“ je hapax legomenon (HL), tj. jediný výskyt ve Starém či Novém zákoně.<sup>55</sup> B21 uvádí výraz „píšťala“ a KR uvádí nepřeložené hebrejské „nechilot“.

### 2.1.11. Ugab – (dlouhá) flétna, píšťala

Výskyt: Gn 4,21; Jb 21,12; 30,31; Ž 150,4.

ČEP překládá jako „flétna“. JB uvádí na všech výše uvedených místech výraz „šalmaj“. ČSP v Ž 150,4 uvádí „píšťala“. B21 uvádí na všech výše uvedených místech výraz „píšťala“ a KR uvádí pro každé místo jiný výraz: v Gn 4,21 „hudební nástroj“, v Jb 21,12 „muzika“, v Jb 30,31 „píšťalka“ a v Ž 150,4 uvádí „varhany“. HELLER překládá výrazem „flétna“.<sup>56</sup>

### 2.1.12. Hasosra - trouba

Výskyt: Nu 10,8.9.10; 2 Kr 11,14; 12,14; 1 Pa 13,8; 15,24.28; 16,6.42; 2 Pa 5,12.13.14; 15,14; 20,28; 23,13; 29,26.27.28; Ezd 3,10; Neh 12,41; Ž 98,6; Oz 5,8.

ČEP překládá na všech místech v 1 Pa, na obou místech 2 Pa 5, v Ezd 3,10 a Oz 5,8 výrazem „pozoun“. JB na všech výše uvedených místech uvádí výraz „trubka“, stejně jako ČSP a B21. Výjimkou je Oz 5,8, kde B21 uvádí výraz „polnice“. KR uvádí výraz „trouba“ s výjimkou 1 Pa 15,28 a Oz 5,8 kde uvádí stejně jako ČEP výraz „pozoun“.

V Ž 98,6 uvádí ČEP výraz „trouba“. JB, ČSP, B21 i KR uvádí na tomto místě výraz „trubka“. Toto je jediné místo, kde jsou v žalmech zmíněny dlouhé trubky, které byly používány ve svatyni.<sup>57</sup>

Na ostatních výše uvedených místech ČEP překládá slovem „trubka“. ČLP uvádí v 2 Kr 11,14 výraz „trouba“, B21 výraz „trouba“ uvádí v 2 Kr 12,14. KR používá výraz „trouba“ s výjimkou 2 Pa 29,27.28, kde stejně jako B21 žádné označení hudebního nástroje není výslovně uvedeno.

---

<sup>54</sup> ČSP, poznámka „t1“, s. 659.

<sup>55</sup> ČSP, zkratka „HL“, s. 1502.

<sup>56</sup> HELLER, nr. 1789, s. 146-147.

<sup>57</sup> ČSP, poznámka „v6“, s. 734.

### **2.1.13. Hasosrat hatterua – trouba hlučného troubení, zvučná trouba**

Výskyt: Nu 31,6; 2 Pa 13,12.

V Nu 31,6 překládá ČEP jako „válečná trubka“. JB uvádí „trubka k pokřikům“, ČSP „poplašná trubka“, přičemž připouští stejně jako v 2 Pa 13,12 překlad „signální trubka“<sup>58</sup>. B21 uvádí výraz „trubka k troubení“, KR „trouba k troubení“.

Ve 2 Pa 13,12 používá ČEP výraz „zvučná trubka“. JB uvádí výraz „trubka“, ČSP „poplašná trubka“, případně „signální trubka“. KR uvádí výraz „zvučná trouba“ a B21 na tomto místě název nástroje výslovně neuvádí.

Není jasné, zda jde o zvláštní druh trubky, nebo jen o vyjádření účelu, ke kterému byly trubky použity.

### **2.1.14. Hasosrat kesep – stříbrná trubka**

Výskyt: Nu 10,2.

ČEP překládá také jako „stříbrná trubka“. JB uvádí výraz „trubka z tepaného stříbra“, KR užívá výraz „trouba stříbrná“. ČSP zmiňuje, že se jedná o dlouhé a úzké trubky z jednoho kusu stříbra. Tyto trubky měly pronikavý zvuk a možnost pouze několika tónů. Velmi se odlišovaly od šófaru.<sup>59</sup>

### **2.1.15. Tago - trouba**

Výskyt: Ez 7,14.

ČEP překládá jako „trubka“. ČSP zmiňuje, že tento výraz je tzv. hapax legomenon (HL).

### **2.1.16. Yobel - roh**

Výskyt: Ex 19,13; Joz 6,4.5.6.8.13.

ČEP překládá v Ex 19,13 jako „roh“. JB a ČSP uvádějí výraz „beraní roh“, KR na tomto místě výslovně název nástroje neuvádí.

---

<sup>58</sup> ČSP, poznámka „t4“, s. 210.

<sup>59</sup> ČSP, poznámka „v2“, s. 181.

V Joz překládá ČEP na všech místech jako „polnice z beraního rohu“. JB a B21 uvádějí výraz „trouba z beraního rohu“, ČSP „beraní roh“ s odkazem na souvislost s hebrejským „šopar“<sup>60</sup>. KR uvádí „trouba z beraního rohu“ či „trouba beraní“.

### 2.1.17. Qeren - roh

Výskyt: Joz 6,5.

ČEP překládá jako „beraní roh“. Tento výraz se v biblickém textu vyskytuje častěji, než je níže uvedeno, v ostatních případech se však nejedná o nástroj k vydávání zvuku.<sup>61</sup> V ČSP je lexikální poznámka, že jde o „šopar“, v překladu beraní roh/trubka.<sup>62</sup> HELLER překládá jako „roh“.<sup>63</sup>

### 2.1.18. Šopar – polnice (roh, trouba)

Výskyt: Ex 19,19; Joz 6.5.6.8.9.13.16.20; Sd 3,27; 6,34; 7,8.16.18.19.20.22; 1 S 13,3; 2 S 2,28; 6,15; 15,10; 18,16; 20,1.22; 1 Kr 1,34.39.41; 2 Kr 9,13; 1 Pa 15,28; 2 Pa 15,14; Neh 4,12.14; Jb 39,24.25; Ž 47,6; 81,4; 98,6; 150,3; Iz 18,3; 27,13; 58,1; Jr 4,5.19.21; 6,1.17; 42,14; 51,27; Ez 33,3.4.5.6; Oz 5,8; 8,1; Jl 2,1.15; Am 2,2; 3,6; Sf 1,16; Za 9,14.

ČEP překládá jako „polnice“. ČLP uvádí výrazy „roh“, „polnice“ či „trouba“, JB uvádí téměř na všech výše uvedených místech výraz „roh“, avšak na všech výše uvedených místech knihy Jozue uvádí výraz „trouba“ a v Jb 39,24 a Oz 8,1 uvádí výraz „trubka“. ČSP překládá na všech výše uvedených místech jako „beraní roh“, s výjimkou míst v knize Jozue kde uvádí výraz „roh“. Nicméně pro oba způsoby překladu připojuje poznámku, že jde o „šofar“<sup>64</sup> <sup>65</sup>. B21 překládá jako „roh“, „beraní roh“ či „polnice“. KR uvádí většinou výraz „trouba“, v 2 Pa 15,14 výraz „pozoun“ a v Ž 98,6 výraz „zvučný pozoun“, protože na těchto místech jsou uvedeny názvy dvou hudebních nástrojů, které KR jinak překládá shodným výrazem „trouba“. V Jb 39,25 JB a B21 název hudebního nástroje výslovně neuvádějí, stejně tak B21 v Am 2,2 a 3,6. Za zmínku stojí verš Iz 27,13, kde ČEP uvádí

---

<sup>60</sup> ČSP, index „85“, s. 1501.

<sup>61</sup> LEXMANN, J. (ed), *Biblická konkordancia hudobných zmienok*, s. 14.

<sup>62</sup> ČSP, index „85“, s. 1501.

<sup>63</sup> HELLER, nr. 2285, s. 184-185.

<sup>64</sup> ČSP, poznámka „v6“, s. 100.

<sup>65</sup> ČSP, index „85“, s. 1501.

výraz „velká polnice“, JB překládá „zatroubí hlasitě na roh“, v poznámce „šofar“<sup>66</sup>. V ČSP „veliký beraní roh“, v B21 „mocný roh“ a v KR „veliká trouba“. HELLER překládá výrazem „roh, polnice“.<sup>67</sup>

### **2.1.19. Šopar terua – polnice hlučného troubení (zvučná polnice)**

Výskyt: Lv 25,9.

ČEP překládá jako „ryčně trubit na polnici“. ČLP uvádí výraz „zatroubit famfáry na roh“, JB překládá jako „roh“, ČSP a B21 jako „beraní roh“ a KR uvádí výraz „trouba“.

### **2.1.20. Kinnor – lyra (loutna, citara)**

Výskyt: Gn 4,21; 31,27; 1 S 10,5; 16,16.23; 2 S 6,5; 1 Kr 10,12; 1 Pa 13,8; 15,16.21.28; 16,5; 25,1.3.6; 2 Pa 5,12; 9,11; 20,28; 29,25; Neh 12,27; Jb 21,12; 30,31; Ž 33,2; 43,4; 49,5; 57,9; 71,22; 81,3; 92,4; 98,5; 108,3; 137,2; 147,7; 149,3; 150,3; Iz 5,12; 16,11; 23,16; 24,8; 30,32; Ez 26,13.

ČEP překládá výrazem „citara“. JB taktéž uvádí na těchto místech většinou výraz „citara“, někdy však výraz „harfa“ (zejména v žalmech) nebo výraz „lyra“. ČLP používá slovo „citera“. ČSP používá výraz „lyra“. B21 uvádí na většině výše uvedených míst výraz „citera“, na několika místech je však překlad „lyra“ či „loutna“. KR uvádí téměř na všech místech výraz „harfa“, avšak v Ž 57,9 a 108,3 je uveden výraz „loutna“. Na těchto místech se v KR vyskytuje i výraz „harfa“.

### **2.1.21. Nebel – harfa**

Výskyt: 1 S 10,5; 2 S 6,5; 1 Kr 10,12; 1 Pa 13,8; 15,16.20.28; 25,1.6; 2 Pa 5,12; 9,11; 20,28; 29,25; Neh 12,27; Ž 57,9; 81,3; 92,4; 108,3; 150,3; Iz 5,12; 14,11; Am 5,23; 6,5.

ČEP překládá jako „harfa“. JB většinou uvádí stejně jako ČEP „harfa“, na některých z výše uvedených míst také „citera“ či „lyra“. V 1 Pa 15,20 uvádí výraz „uzlová lyra“ s poznámkou, že tento překlad je nejistý.<sup>68</sup> ČSP překládá ve všech výše uvedených odkazech taktéž jako „harfa“, s výjimkou Ž 57,9 a Ž 108,3, kde uvádí výraz „lyra“. Na obou těchto místech je ovšem uveden i výraz „harfa“. B21 uvádí většinou výraz „citera“ či

<sup>66</sup> JB, poznámka „g“, s. 1340.

<sup>67</sup> HELLER, nr. 2544, s. 206-207.

<sup>68</sup> JB, poznámka „d“, s. 576.

„lyra“, v Ž 150,3, Iz 5,12, Am 5,23 a Am 6,5 je ale uveden výraz „loutna“ a v Iz 14,11 výraz „muzika“. KR uvádí výraz „loutna“ s výjimkou Ž 57,9 a Ž 108,3, kde je uveden výraz „harfa“. Na obou těchto místech je ovšem uveden i výraz „loutna“. V Iz 14,11 uvádí KR výraz „hudební nástroje“. HELLER překládá výrazem „harfa“.<sup>69</sup>

### **2.1.22. Keli - nebel – nádoba harfy**

Výskyt: 1 Pa 16,5; Ž 71,22.

ČEP překládá v 1 Pa 16,5 jako „harfa“, v Ž 71,22 jako „strunný nástroj“. KR používá v Ž 71,22 výraz „hudební nástroj“.

### **2.1.23. Nebel asor – harfa deseti (desetistrunná harfa)**

Výskyt: Ž 33,2; Ž 144,9.

ČEP překládá jako „harfa o deseti strunách“ či „desetistrunná harfa“. JB uvádí na obou místech „desetistrunná lyra“, B21 „desetistrunná loutna“ a KR „loutna a nástroj o deseti strunách“.

### **2.1.24. Asor – desetistrunný (nástroj)**

Výskyt: Ž 92,4.

ČEP překládá jako „nástroj o deseti strunách“, JB uvádí „desetistrunná lyra“ a B21 „loutna s deseti strunami“.

### **2.1.25. Šališ – neznámý hudební nástroj, jehož název je odvozený od číslovky „tři“**

Výskyt: 1 S 18,6.

Mohlo jít o trojstrunný nebo trojhranný hudební nástroj.<sup>70</sup>

ČEP překládá jako „loutna“. JB uvádí „chřestítka“, B21 „drnkačka“ a KR „husličky“. ČSP překládá jako „triangl“ a zmiňuje, že hebrejské slovo „šališim“ (HL) vede k českému

---

<sup>69</sup> HELLER, nr. 1513, s. 122-123.

<sup>70</sup> LEXMANN, J. (ed), *Biblická konkordancia hudobných zmienok*, s. 15.

„troj...“. Mohlo jít o třístrunný nástroj podobný mezopotámskému šalaštu. Nebo se také mohlo jednat o sistrum.<sup>71</sup>

### **2.1.26. Neginá – hudba (strunného hudebního nástroje)**

Výskyt: Jb 30,9; Ž 4,1; 6,1; 54,1; 55,1; 61,1; 67,1; 69,13; 76,1; 77,7; Iz 38,20; Pl 3,14; 5,14; Abk 3,19.

ČEP překládá většinou jako „strunný nástroj, v Ž 77,7 však uvádí výraz „struny“ a v Jb 30,9, Ž 69,13, Pl 3,14 a 5,14 není žádný obecný či konkrétní název hudebního nástroje uveden. Rozdílně od ČEP uvádí JB v Iz 38,20 výraz „harfa“. KR na všech výše uvedených místech má výraz „neginot“, s výjimkou Iz 38,20, kde nejsou hudební nástroje výslovně zmíněny. Pro žalmy 4,1, 6,1, 54,1, 55,1, 61,1, 67,1, 76,1 a Abk 3,19 ČSP zmiňuje, že LXX a Vul překládá tento hebrejský výraz „v hymnech“ či „v chvalozpěvech“.<sup>72</sup> HELLER překládá jako „hudba, strunný nástroj“.<sup>73</sup>

### **2.1.27. Binginot al-haššeminit – na osmistrunném nástroji**

Výskyt: Ž 6,1.

Výraz lze přeložit také „na osmou strunu“ nebo „o oktávu“ (niž/vyš).<sup>74</sup>

ČEP překládá jako „osmistrunný nástroj“. JB uvádí „na strunných nástrojích, na osmistrunném“. ČSP uvádí „strunné nástroje, k nízkému zpěvu“ s odkazem na „neginot“ (srov. s předchozí podkapitolou), B21 uvádí „strunné nástroje“. KR překládá výrazem „neginot, k nízkému zpěvu“.

### **2.1.28. Al-haššeminit – osmi...**

Výskyt: 1 Pa 15,21; Ž 12,1.

Zde se jedná o druhý výraz slovního spojení „binginot al-haššeminit“, o kterém se pojednávalo v předchozí podkapitole.

ČEP překládá jako v 1 Pa 15,21 jako „hluboký zpěv“ a v Ž 12,1 jako „osmistrunný nástroj“. JB uvádí v 1 Pa 15,21 „na osmém tónu“ a v Ž 12,1 „na osmistrunném“. ČSP uvádí

<sup>71</sup> ČSP, poznámka „v12“, s. 364.

<sup>72</sup> ČSP, poznámka „v2“, s. 658.

<sup>73</sup> HELLER, nr. 1524, s. 124-125.

<sup>74</sup> ČEP, *Starý zákon*, poznámka „i“, s. 451.

v 1 Pa 15,21 „aby vedli hudbu na šeminit“ a v Ž 12,1 „k nízkému zpěvu“. B21 uvádí v 1 Pa 15,21 i v Ž 12,1 „hlubokým hlasem“. KR překládá na obou místech „k nízkému zpěvu“.

### **2.1.29. Men – struna (vždy v plurálu)**

Výskyt: Ž 45,9; 150,4.

ČEP uvádí výraz „struny“. JB překládá v Ž 45,9 výrazem „harfy“, v Ž 150,4 stejně jako ČLP výrazem „strunný nástroj“. ČSP uvádí na obou výše uvedených místech výraz „strunné nástroje“ s tím, že v Ž 45,9 zmiňuje standardní hebrejský masoretský text uvádějící nesrozumitelný výraz „minní“, což by mohl být krácený plurál od „minním“, jenž se vyskytuje např. v Ž 150,4.<sup>75</sup>

### **2.1.30. Al-šušan edut – nejasný význam**

Výskyt: Ž 60,1; srov. 80,1.

ČEP překládá jako „šestistrunný hudební nástroj“. Výraz je alternativně překládán „podle Lilií“, což byl název jednoho starořeckého tance.<sup>76</sup> V tomto smyslu překládá tento výraz na obou uvedených místech JB, ČSP i B21. ČSP ale připojuje zmínku nejistotě ve významu slova „lilie“, podle některých rabínů může jít o šestistranný hudební nástroj.<sup>77</sup> KR uvádí v Ž 60,1 výraz „šušan eduth“, v Ž 80,1 výraz „šošaním“.

### **2.1.31. Al-šošaním – podle Lilie**

Výskyt: Ž 45,1; 69,1; srov. 80,1.

ČEP překládá stejně jako předchozí výraz „šestistrunný hudební nástroj“. Výrazem „podle Lilií“ překládá tento výraz na všech výše uvedených místech JB, ČSP i B21. Nezapomeňme však na zmínku ČSP o nejistotě ve významu slova „lilie“, viz předchozí podkapitola. KR překládá na všech místech výrazem „šošaním“.

### **2.1.32. Kele-šir – nádoby písně (hudební nástroje)**

Výskyt: 1 Pa 15,16; 16,42; 2 Pa 5,13; 7,6; 23,13; 29,26.27; 34,12; Neh 12,36; Am 6,5.

---

<sup>75</sup> ČSP, poznámka „t10“, s. 694.

<sup>76</sup> ČEP, *Starý zákon*, poznámka „x“, s. 488.

<sup>77</sup> ČSP, poznámka „v1“, s. 693.



ČEP překládá jako „hudební nástroje“ či „nástroje“. JB v 1 Pa 15,16, 5,13 a 2 Pa 34,12 užívá výraz „doprovodné nástroje“ či „nástroje k doprovodu zpěvu“. B21 v 2 Pa 23,13 a 34,12 podstatné jméno vyjadřující nějaký hudební nástroj, či hudební nástroje obecně, neuvádí. KR uvádí na všech výše uvedených místech výraz „hudební nástroje“ nebo „muzické nástroje“. V 1 Pa 16,42 JB uvádí „nástroje doprovázející Boží písně“, ČSP „nástroje pro písně“, B21 „nástroje Boží hudby“ a KR „jiné nástroje muziky Boží“.

### **2.1.33. Bekol ase berošim – při všech z cypřišového dřeva**

Výskyt: 2 S 6,5.

ČEP překládá jako „hudební nástroje z cypřišového dřeva“. V JB zmínka o hudebních nástrojích z cypřišového dřeva vynechána. B21 taktéž vynechává a text „hráli na všelijaká cypřišová dřívka“ uvádí v poznámce.<sup>78</sup> KR uvádí „nástroje z dříví cedrového“.

### **2.1.34. Al haggittit – nejasný výraz (na gatskou lyru)**

Výskyt: Ž 8,1; 81,1; 84,1.

ČEP v poznámce uvádí, že může jít o hudební nástroj nazvaný podle pelištejského města Gat. Lze přeložit také „dle gatského nápěvu“.<sup>79</sup> JB překládá „na Gattově ...“ či „na ... z Gatu“ a zmiňuje, že jde snad o harfu, nebo také o melodii pelištejského původu.<sup>80</sup> ČSP uvádí v českém textu nepřeložené slovo „gittit“ s tím, že význam je nejistý. Může jít o označení hudebního nástroje, nebo o jiný hudební termín. Může také znamenat „na gatský způsob“, jak uvádí ČEP. Slovo „gat“, od kterého je uvedené slovo odvozeno, znamená také lis (např. vinný lis), z čehož vychází překlad LXX. Z toho je možno odvodit, že se mohlo jednat o píseň zpívanou při lisování vína.<sup>81</sup> B21 uvádí „gitejský nástroj“ a KR uvádí v Ž 8,1 „gitejský nástroj“, v ostatních dvou případech uvádí „gittit“.

### **2.1.35. Almut labben – nejasný výraz (hra na hoboji a harfě)**

Výskyt: Ž 9,1.

---

<sup>78</sup> B21, poznámka „b“, s. 351.

<sup>79</sup> ČEP, *Starý zákon*, poznámka „n“, s. 453.

<sup>80</sup> JB, poznámka „a“, s. 889.

<sup>81</sup> ČSP, poznámka „v1“, s. 662.

ČEP uvádí „podle mút labben“, podobně uvádí i KR. Také ČSP tento výraz nepřekládá s poznámkou, že jednou z možností překladu je i nějaký hudební nástroj. JB překládá „na hoboji a harfě“, B21 uvádí „na nápěv písňe Zemřel syn“.

## **2.2. Aramejské texty**

Hudební nástroje se vyskytují také v aramejských textech. Zde však pouze na jednom místě, konkrétně ve třetí kapitole knihy proroka Daniela. Jde o tyto nástroje:

### **2.2.1. Mašroqi - flétna**

Výskyt: Da 3,5.7.10.15.

ČEP překládá jako „flétna“. JB, ČSP i B21 překládají na všech výše uvedených místech výrazem „pišť'ala“, KR výrazem „pišť'alka“.

### **2.2.2. Qeren - roh**

Výskyt: Da 3,5.7.10.15.

ČEP překládá výrazem „roh“. ČSP překládá stejně jako ČEP a doplňuje možnost volnějšího překladu výrazem „trubka“. KR překládá výrazem „trouba“.

### **2.2.3. Qatros - citara**

Výskyt: Da 3,5.7.10.15.

ČEP uvádí výraz „citara“. ČLP, JB, ČSP a B21 uvádějí výraz „citera“. ČSP zmiňuje, že může jít o nástroj podobný předchůdcům kytary, který má struny nataženy přes plochou ozvučnici, nebo nástroj podobný lyře, kde jsou struny nataženy mezi rameny vycházejícími z ozvučnice.<sup>82</sup>

### **2.2.4. Sabbeka - sambuka**

Výskyt: Da 3,5.7.10.15.

ČEP překládá jako „harfa“. JB uvádí na všech výše uvedených místech výraz „sambuka“ a dodává, že sambuka byla nástroj trojúhelníkového tvaru se čtyřmi strunami<sup>83</sup>. ČSP překládá slovem „lyra“ se zmínkou, že se jednalo o některý z různých strunných

---

<sup>82</sup> ČSP, poznámka „v11“, s. 1063.

<sup>83</sup> JB, poznámka „b“, s. 1568.

nástrojů spíše s malým počtem strun, které byly kolmo na ozvučnici.<sup>84</sup> KR uvádí na všech výše zmíněných místech výraz „husle“.

### **2.2.5. Pesanterin – harfa (psaltérion)**

Výskyt: Da 3,5.7.10.15.

ČEP překládá jako „loutna“. ČLP uvádí „psaltérium“, JB „psaltérium“. JB navíc poznamenává, že šlo o druh kytary.<sup>85</sup> ČSP uvádí výraz „cymbál“ a dodává, že se jednalo o přímého předka cimbálu/dulcimeru, staroperský santur/santír, který byl vyvinutý ze starořeckého psaltéria nebo jeho předchůdce.<sup>86</sup> B21 překládá jako cimbál.

### **2.2.6. Zene zemara – hudební nástroje**

Výskyt: Da 3,5.7.10.15.

ČEP překládá jako „strunné nástroje“. ČLP uvádí výraz „hudebníci všeho druhu“, JB „všemožné hudební nástroje“, ČSP „jiné hudební nástroje“ s doplněním doslovného překladu z aramejštiny: „každý druh hudby (hrané na strunný nástroj)“<sup>87</sup>. B21 překládá výrazem „všechna ta hudba“ a KR ve stejném duchu výrazem „všelijaká muzika“.

### **2.2.7. Sumponya – symfonie**

Výskyt: Da 3,5.10.15.

ČEP překládá jako „dudy“. JB uvádí výraz „dudy“ navíc i v Da 3,7. ČSP překládá jako „orchestr“ s poznámkou, že mohlo také jít o složitější nástroj, např. dvojitou píšťalu, dudy nebo bicí.<sup>88</sup> B21 překládá na všech třech výše uvedených místech jako „buben“, KR jako „zpívání“.

## **2.3. Řecké texty**

Také v řeckých textech Starého zákona se píše o hudebních nástrojích. Jedná se o tyto nástroje:

---

<sup>84</sup> ČSP, poznámka „v12“, s. 1063.

<sup>85</sup> JB, poznámka „b)“, s. 1658.

<sup>86</sup> ČSP, poznámka „v13“, s. 1063.

<sup>87</sup> ČSP, poznámka „t15“, s. 1063.

<sup>88</sup> ČSP, poznámka „v14“, s. 1063.

### 2.3.1. Tympanon - buben

Výskyt: Júd 3,7; 16,1; 1 Mak 9,39.

ČEP překládá jako „bubínek“, v Júd 16,1 jako „buben“, na rozdíl od JB, kde je i na tomto místě uveden výraz „bubínek“. HELLER překládá také jako „bubínek“.<sup>89</sup>

### 2.3.2. Kymbalon - cymbál

Výskyt: Júd 16,1; 1 Mak 4,54; 13,51.

ČEP stejně jako JB uvádí výraz „cymbály“. Stejně překládá i HELLER.<sup>90</sup>

### 2.3.3. Kodon - zvoneček

Výskyt: Sír 45,9.

ČEP stejně jako JB uvádí výraz „zvonečky“ s přívlastkem „zlaté“. HELLER překládá jako „rolnička, zvonek“.<sup>91</sup>

### 2.3.4. Aulos – píšťala, flétna

Výskyt: Sír 40,21; 1 Mak 3,45.

ČEP překládá v Sír 40,21 jako „píšťala“, v 1 Mak 3,45 jako „loutna“. JB uvádí na obou místech výraz „flétna“. HELLER překládá výrazem „flétna, píšťala“.<sup>92</sup>

### 2.3.5. Salpinx – trouba, polnice

Výskyt: Sír 50,16; 1 Mak 3,54; 4,40; 5,31.33; 6,33; 7,45; 9,12; 16,8; 2 Mak 15,25.

ČEP překládá jako „polnice“, JB na všech výše uvedených místech má výraz „trubka“. V Sír 50,16 ČEP přidává přívlastek „z tepaného stříbra“, JB zde uvádí výraz „trouba z ryzího kovu“.

HELLER překládá výrazem „roh, polnice“.<sup>93</sup>

---

<sup>89</sup> HELLER, nr. 2777, s. 224-225.

<sup>90</sup> HELLER, nr. 1407, s. 114-115.

<sup>91</sup> HELLER, nr. 2029, s. 164-165.

<sup>92</sup> HELLER, nr. 722, s. 58-59.

<sup>93</sup> HELLER, nr. 2544, s. 206-207.

### **2.3.6. Kinyra – lyra (citarra, harfa)**

Výskyt: Sír 39,15; 1 Mak 3,45; 4,54; 13,51.

ČEP překládá jako „citarra“. ČLP uvádí výraz „citera“, stejně jako JB. Výjimkou je text 1 Mak 3,45, kde JB používá výraz „lyra“.

### **2.3.7. Kithara – citara**

Výskyt: 1 Mak 4,54.

ČEP překládá výrazem „harfa“, JB výrazem „lyra“.

### **2.3.8. Nabla – harfa**

Výskyt: 1 Mak 13,51.

ČEP i JB překládají jako „harfa“. Stejně tak HELLER.<sup>94</sup>

### **2.3.9. Psalterion – psalterion (loutna)**

Výskyt: Mdr 19,18; Sír 40,21.

ČEP překládá v Mdr 19,18 jako „strunný nástroj“, JB jako „harfa“. Oproti tomu v Sír 40,21 uvádí ČEP výraz „harfa“, JB výraz „citera“. HELLER překládá výrazem „strunný nástroj“.<sup>95</sup>

## **3. Hudební nástroje v Novém zákoně**

### **3.1. Řecké texty**

O hudebních nástrojích se mluví i v Novém zákoně. Nový zákon byl sepsán řecky. Jde o obecnou řeč přesahující jednotlivé dialekty, tzv. koiné.<sup>96</sup> Zde jsou zmíněny tyto nástroje:

#### **3.1.1. Kymbalon - cymbál**

Výskyt: 1 K 13,1.

ČEP překládá jako „zvon“. ČLP, NZČLP a JB zde uvádějí výraz „cimbál“, ČSP výraz „činel“, B21 výrazy „činel“ a „dunění zvonu“ a KR výraz „zvonec“.

---

<sup>94</sup> HELLER, nr. 1513, s. 122-123.

<sup>95</sup> HELLER, nr. 1524, s. 124-125.

<sup>96</sup> TICHÝ, L., *Úvod do Nového zákona*, Svitavy, Ing. Pavel Sejkora – Trinitas, 2003, s. 57.

### 3.1.2. Aulos – píšťala, flétna

Výskyt: 1 K 14,7.

ČEP, stejně jako většina ostatních překladů uvádí výraz „flétna“. KR překládá jako „píšťalka“. HELLER překládá jako „flétna, píšťala“.<sup>97</sup>

### 3.1.3. Salpinx – trouba, polnice

Výskyt: Mt 24,31; 1 K 14,8; 15,52; 1 Te 4,16; Žd 12,19; Zj 1,10; 4,1; 8,2.6.13; 9,14.

ČEP překládá jako „polnice“. ČLP a NZČLP odlišně uvádí v Žd 12,19 výraz „trouba“, KR na všech výše uvedených místech má výraz „trouba“ s výjimkou Mt 24,31, kde uvádí „veliká trouba“ a 1 K 15,52, kde není název hudebního nástroje výslovně uveden. HELLER překládá výrazem „roh, polnice“.<sup>98</sup>

### 3.1.3. Kithara – citara

Výskyt: 1 K 14,7; Zj 5,8; 14,2; 15,2.

ČEP překládá v 1 K 14,7 výrazem „kytara“, ve Zj 5,8 a 15,2 výrazem „loutna“ a ve Zj 14,2 výrazem „hudební nástroje“. ČLP i NZČLP uvádějí na všech výše uvedených místech výraz „citera“, KR uvádí na všech výše uvedených místech výraz „harfa“. JB a ČSP překládají jako „harfa“ s výjimkou 1 K 14,7, kde JB uvádí výraz „citera“ a ČSP výraz „lyra“. B21 uvádí na všech výše uvedených místech výraz „loutna“ s výjimkou 1 K 14,7, kde stejně jako ČSP uvádí výraz „lyra“.

---

<sup>97</sup> HELLER, nr. 722, s. 58-59.

<sup>98</sup> HELLER, nr. 2544, s. 206-207.

## **Třetí část: Rozdělení a popis hudebních nástrojů v Bibli**

### **1. Možnosti rozdělení hudebních nástrojů v Bibli**

#### **1.1. Hudební nástroje a nástroje zvukové**

Na tomto místě je nutné uvést terminologický problém týkající se pojmu „hudební nástroje“. Nejobecnějším pojmem vztahujícím se k dané oblasti je pojem „zvukový zdroj“ neboli „zdroj zvuku“. Zdroje zvuku můžeme dělit na přirozené (přírodní) a uměle vyrobené. Příkladem přírodního zdroje zvuku mohou být kapky deště, padající kámen či hlas živočicha. Pokud je nějaký předmět vyrobený primárně k účelu vydávání zvuků, jedná se o zvukový předmět. Zvukové předměty dělíme na hudební nástroje a zvukové nástroje.<sup>99</sup> Typickým příkladem hudebního nástroje v tomto slova smyslu můžeme považovat např. buben, harfu, píšťalu. Zvukovým nástrojem je např. vábnička na zvěř, klakson automobilu. Z biblických pojmů pak zvonečky na kněžském rouchu či koňské zvonce. Za hudební nástroje v širším slova smyslu můžeme však považovat „všechny předměty, které jsou schopny vytvořit zvuky sloužící k uskutečňování hudebních myšlenek a struktur“<sup>100</sup>. Na základě uvedené definice se nabízí otázka: Mohou existovat zvukové předměty, které nejsou schopny vytvořit zvuky sloužící k uskutečňování hudebních myšlenek a struktur? Z tohoto pohledu není chybou, pokud zvonečky na kněžském rouchu či zvonce koní považujeme také za hudební nástroje.

#### **1.2. Další možnosti rozdělení**

Hudební nástroje lze třídit podle různých hledisek. Dále budou uvedeny nejběžnější způsoby rozdělení.

Podle materiálu, ze kterého jsou nástroje vyrobeny, můžeme dělit hudební nástroje na nástroje z kovu, nástroje z částí zvířecích těl (např. nástroje z kůže, z kostí, z rohů, ze střev, z krunýřů, z ulit apod.), nástroje z částí rostlin (především ze dřeva či rákosu), nástroje kamenné, skleněné či keramické. Můžeme také zmínit nástroje obsahující vodu či jinou tekutinu. V dnešní době se velmi často využívá k výrobě hudebních nástrojů také plastu.

---

<sup>99</sup> HUTTER, J., *Hudební nástroje*, Praha: František Novák, 1945, s. 18.

<sup>100</sup> MICHELS, U., *Encyklopedický atlas hudby*, s. 25.

Podle způsobu hry můžeme hudební nástroje dělit např. na bicí, dechové, smyčcové a drnkací.

Hudební nástroje můžeme dělit taktéž podle účelu, ke kterému jsou používány. Tato oblast je pro biblické hudební nástroje blíže rozvedena ve čtvrté části této práce.

Základním hlediskem třídění hudebních nástrojů je ovšem rozdělení dle principu vytváření zvuku či jinak řečeno, dle způsobu vzniku tónu. Z tohoto pohledu se hudební nástroje dělí do nástrojových skupin, jak bude popsáno v následující kapitole.

## **2. Rozdělení do nástrojových skupin**

Toto rozdělení vychází z doposud platné klasifikace uveřejněné Erichem Moritzem Hornbostelem a Curtem Sachsem v roce 1913, podle níž se hudební nástroje dělí do pěti základních nástrojových skupin.<sup>101</sup>

### **2.1. Idiofony**

Jde o samozvучné hudební nástroje. Oscilátorem u těchto hudebních nástrojů je těleso, které není plátkem aerofonu, membránou ani strunou. Jako příklad lze uvést triangel, zvon, gong, kastaněty či chřestítka.

### **2.2. Membranofony**

Membranofony jsou blanzvучné hudební nástroje. Tón se vyluzuje z kmitů napnuté membrány. Typickým představitelem této skupiny hudebních nástrojů je buben.

### **2.3. Chordofony**

Tuto skupinu tvoří strunné či strunozvучné nástroje. Oscilátorem je zde struna či struny. Za všechny lze uvést např. harfu či loutnu.

### **2.4. Aerofony**

Sem patří vzduchozvучné hudební nástroje. Oscilátor tohoto nástroje je rozechvíván proudem zvuku. Do této skupiny patří trubka, flétna, plátkové dechové nástroje, varhany či harmonika.

---

<sup>101</sup> „Organologie“. In: VYSLOUŽIL, J., *Hudební slovník pro každého. Díl první, věcná část*, Vizovice: Nakladatelství LÍPA – A. J. Rychlík, 1995, s. 213 – 214, s. 214.



## 2.5. Elektrofony

Tato skupina je tvořena elektrickými hudebními nástroji. Do této skupiny, na rozdíl od předchozích nástrojových skupin, nepatří ze zřejmých důvodů žádný z biblických hudebních nástrojů.

## 2.6. Ostatní

Existují také hudební nástroje, které patří současně do více než jedné z výše uvedených nástrojových skupin. Jako příklad lze uvést vozembouch, který můžeme zařadit mezi idiofony (činely), membranofony (buben) a chordofony (struna či struny). Někteří autoři uvádějí jako samostatnou skupinu mirlitony, což jsou hudební nástroje, které mechanicky zkreslují hudební zvuk vydávaný lidskými hlasivkami.<sup>102</sup> Za zmínku stojí také hydrofony, tzv. vodozvukné nástroje, u nichž zvuk vzniká kmitáním vody či jiné kapaliny. Pro úplnost dodejme, že se v literatuře můžeme setkat ještě s pojmem korpofon, což je „hudební nástroj“ tvořený výhradně částmi lidského těla. V tomto případě zřejmě o hudební nástroj v pravém slova smyslu nejde.<sup>103</sup>

## 3. Popis jednotlivých hudebních nástrojů

V této kapitole budou popsány jednotlivé biblické hudební nástroje. Izraelité přejímali umění sousedních národů a oblast hudby nebyla v tomto směru výjimkou. Proto v této kapitole budou k objasnění tvaru, materiálu a způsobu užívání biblických hudebních nástrojů uvedeny hudební nástroje těchto sousedních národů, zejména starých Egyptanů, Babylóňanů a také Řeků.<sup>104</sup>

### 3.1. Buben, bubínek, tamburína

Buben (bubínek, tamburína) byl hudební nástroj, který se podobal dnešní tamburíně. V Bibli je několik zmínek, z kterých vyplývá, že na něj hrály zvláště ženy (Ex 15,20, 1 S 10,5 aj.). Jelikož jej ženy nosily také jako ozdobu (Jr 31,4), byl pravděpodobně malých

---

<sup>102</sup> KURFÜRST, P., *Hudební nástroje*, s. 29.

<sup>103</sup> KURFÜRST, P., *Hudební nástroje*, s. 29.

<sup>104</sup> ŠKRABAL, P., „Hudba“. In: ŠKRABAL, P. – aj., *Příruční slovník biblický*, Praha: Nakladatelství Kropáč & Kucharský, 1940, s. 160 – 160, s. 160.

rozměrů.<sup>105</sup> Jednou rukou se držel a druhou se do něj klepalo.<sup>106</sup> Ze starověké Mezopotámie mohli Izraelité převzít také velké kovové kotle (tympány), malý válcový dvoubánový buben, který hudebník držel svisle před břichem a tloukl do něj z obou stran rukama, či velký rámový dvoubánový buben o průměru přes 1,5 metru, na který hráli dva hráči.<sup>107</sup> Tympány či bubny mohli převzít také z Egypta.<sup>108</sup> Rám bubnů či tamburín byl ze dřeva nebo z kovu, blána byla z kůže. Představu, jak tyto nástroje vypadaly, si můžeme udělat z následujících obrázků:



Na obrázku vlevo<sup>109</sup> jsou na reliéfu z Královského paláce v Ninive z let 668 – 667 př. Kr. syrští vojenští hudebníci, vlevo v popředí rámový buben. Na obrázku vpravo<sup>110</sup> jsou na reliéfu z 3. tisíciletí př. Kr. sumerští bubeníci.

<sup>105</sup> NOVOTNÝ, A., „Buben“. In: NOVOTNÝ, A. (ed.) – aj., *Biblický slovník*, Kalich: Česká biblická společnost, 1992, s. 84 – 84, s. 84.

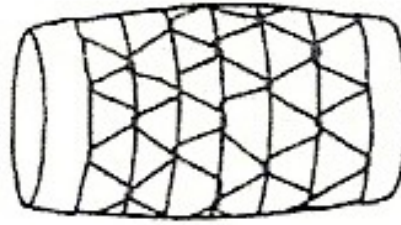
<sup>106</sup> STRANDLING, D. G. – KITCHEN, K. A., *Hudba a hudební nástroje*. In: DOUGLAS, J. D. (ed.), *Nový biblický slovník*, Praha: Návrat domů, 1996, s. 306 – 309, s. 309.

<sup>107</sup> MICHELS, U., *Encyklopedický atlas hudby*, s. 161.

<sup>108</sup> MICHELS, U., *Encyklopedický atlas hudby*, s. 165.

<sup>109</sup> PEČÍRKOVÁ, J., *Asýrie. Od městského státu k říši*, Praha: Academia, 2000, obrazová příloha bez uvedení strany.

<sup>110</sup> SMOLKA, J. – aj., *Malá encyklopedie hudby*, Praha: Supraphon, 1983, obrazová příloha bez uvedení strany.



Na obrázku vlevo<sup>111</sup> je mezopotámský tympán, na obrázcích uprostřed<sup>112</sup> je egyptský tympán a egyptský buben a na vyobrazení vpravo<sup>113</sup> hudebník dle reliéfu Asurbanipalova paláce v Ninive.

### 3.2. Cymbály, činely

Cymbály (činely) byly kovové polokoule, které byly obdobou dnešních činelů.<sup>114</sup> Ve starověku existovalo více druhů cymbálů. Jedním z nich byly dvě mělké kovové misky. Každá z nich se držela v jedné ruce a tlouklo se jimi o sebe. Jiným druhem byly dvě misky. Jedna z nich byla pevná a druhou se na ni tlouklo.<sup>115</sup> Mohlo se jednat také o dvě duté polokoule, které měly po obvodě široké přečnávající okraje. Vnější hrany těchto okrajů byly mírně zvednuty nahoru.<sup>116</sup> Další možností byly čtyři kovové destičky z mosazi či jiného tvrdého kovu. Na každou ruku se upevňovaly dvě z nich.<sup>117</sup> Materiálem byla mosaz, měď, bronz či jiný kov. Jak takové cymbály mohly vypadat, je zřejmé z následujících vyobrazení:

<sup>111</sup> MICHELS, U., *Encyklopedický atlas hudby*, s. 160.

<sup>112</sup> MICHELS, U., *Encyklopedický atlas hudby*, s. 164.

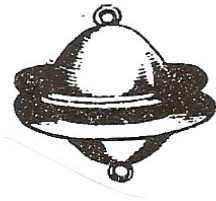
<sup>113</sup> NOVOTNÝ, A., „Hudba, hudební nástroje“. In: NOVOTNÝ, A. (ed.) – aj., *Biblický slovník*, Kalich: Česká biblická společnost, 1992, s. 228 – 229, s. 229.

<sup>114</sup> „Cymbalum“. In: JURÍK, M. - aj., *Malá encyklopedie hudby*, Bratislava: Obzor, 1969, s. 108 – 108, s. 108.

<sup>115</sup> STRANDLING, D. G. – KITCHEN, K. A., Hudba a hudební nástroje“. In: DOUGLAS, J. D. (ed.), *Nový biblický slovník*, s. 308.

<sup>116</sup> VRÁNEK, Č., „Cymbál“. In: BAHNÍK, V. (ed.) - aj., *Slovník antické kultury*, Praha: Svoboda, 1974, s. 137 – 137, s. 137.

<sup>117</sup> NOVOTNÝ, A., „Cymbál“. In: NOVOTNÝ, A. (ed.) – aj., *Biblický slovník*, Kalich: Česká biblická společnost, 1992, s. 100 – 100, s. 100.



Na prvním obrázku<sup>118</sup> jsou cymbály starověkého Řecka, na druhém vyobrazení<sup>119</sup> hudebník z reliéfu Asurbanipalova paláce v Ninive. Poslední dva obrázky vpravo<sup>120</sup> nám přibližují kovové destičky a kovové misky používané ve starověkém Řecku.



Cymbály jsou zobrazeny<sup>121</sup> i na reliéfu z královského paláce v Ninive, kde na ně hraje jeden ze čtyř zobrazených syrských vojenských hudebníků (vpravo v pozadí).

### 3.3. Hrkávka, sistrum, chřestítka

Ve starověku se používaly klapačky či chřestítka. Sistrum byla zvláštní klapačka.<sup>122</sup> Šlo o několik kovových tyčinek uložených příčně v rámu. Na tyčinkách byly v některých případech navlečeny kroužky. K rámu bylo připevněno držadlo. Tvar rámu byl buď připomínající svatyňku nebo podkovovitý.<sup>123</sup> V Egyptě byly mimo sistra obvyklé klapačky ve tvaru lidské paže.<sup>124</sup> V Mezopotámii se používalo chřestítko, které mělo v obroubeném

<sup>118</sup> Obrazová příloha. In: BAHNÍK, V. (ed.) - aj., *Slovník antické kultury*, Praha: Svoboda, 1974, s. 160 – 161, s. 160.

<sup>119</sup> NOVOTNÝ, A., „Hudba, hudební nástroje“. In: NOVOTNÝ, A. (ed.) – aj., *Biblický slovník*, s. 229.

<sup>120</sup> VRÁNEK, Č., „Hudba řecká“. In: BAHNÍK, V. (ed.) - aj., *Slovník antické kultury*, Praha: Svoboda, 1974, s. 269 - 274, s. 271.

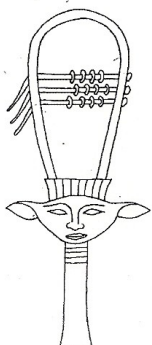
<sup>121</sup> PEČÍRKOVÁ, J., *Asýrie. Od městského státu k říši*, obrazová příloha bez uvedení strany.

<sup>122</sup> CMÍRAL, A., *Základní pojmy hudební*, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1957, s. 193.

<sup>123</sup> BAREŠ, L., „Sistrum“. In: VERNER, M. - BAREŠ, L. - VACHALA, B., *Encyklopedie starověkého Egypta*, Praha: Libri, 2007, s. 432 – 432, s. 432.

<sup>124</sup> BAINES, J. - MÁLEK, J., *Svět starého Egypta*, Praha: Knižní klub, 1996, s. 114.

pouzdrě kuličky, které při otřásání chřestily. Vše bylo z pálené hlíny.<sup>125</sup> Zde jsou vyobrazeny dva příklady, jak mohlo vypadat sistrum.



Na obrázku vlevo<sup>126</sup> je sistrum dle výzdoby Sebekhotepovy hrobky v Kurně (18. dynastie). Vpravo<sup>127</sup> vidíme bronzové sistrum objevené jižně od Pontského pohoří (asijská část dnešního Turecka).

### 3.4. Zvonečky, zvonce

V Bibli se mluví o zvonečcích především v souvislosti s kněžským rouchem. Zlaté zvonečky měly být na obrubě řízy. Na základě asyrských období se můžeme domnívat, že nešlo o rolničky, ale o kalíškovitě otevřené zvonečky, jež rozezvučovaly jazýčky.<sup>128</sup> Se zvonečky se můžeme setkat i ve starověkém Řecku a Římě, kde byly kovové zvonečky s kroužkem věšeny na krk obětním zvířatům, v bitvě koním či na obrubu štítu.<sup>129</sup> V Egyptě se zvonky či zvony používaly již v 8. století př. Kr. Egypťané je mohli převzít právě z Přední Asie. Byly zhotovovány především z bronzu, vzácněji ze zlata nebo stříbra.<sup>130</sup> V Bibli se mluví ale také o zvoncích koní. Jednalo se pravděpodobně o kovové misky nebo

<sup>125</sup> KLÍMA, J., *Lidé Mezopotámie – cestami dávné civilizace a kultury při Eufratu a Tigridu*, s. 308.

<sup>126</sup> BAREŠ, L., „Sistrum“. In: VERNER, M. - BAREŠ, L. - VACHALA, B., *Encyklopedie starověkého Egypta*, s. 432.

<sup>127</sup> SOUČKOVÁ, J., *Starověký přední východ*, Praha: Mladá fronta, 1979, s. 181.

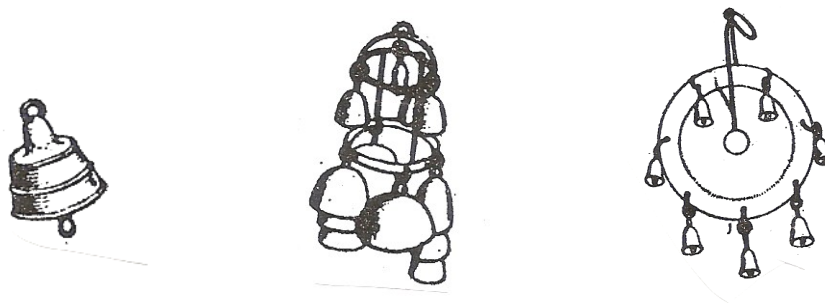
<sup>128</sup> *Starý zákon. Překlad s výkladem. Svazek 2. EXODUS – LEVITICUS*, Praha: Kalich, 1975, s. 174.

<sup>129</sup> VRÁNEK, Č., „Zvonek, cinkadlo“. In: BAHNÍK, V. (ed.) - aj., *Slovník antické kultury*, Praha: Svoboda, 1974, s. 689 - 689, s. 689.

<sup>130</sup> BAREŠ, L., „Zvon“. In: VERNER, M. - BAREŠ, L. - VACHALA, B., *Encyklopedie starověkého Egypta*, Praha: Libri, 2007, s. 513 - 513, s. 513.

kotouče připevněné k uzdám koní. Vydávaly zvonivý zvuk a zároveň sloužily jako ozdoba.<sup>131</sup>

Jak mohly takové zvonečky vypadat je zřejmé z následujících obrázků.<sup>132</sup>



### 3.5. Flétna, píšťala

Tyto hudební nástroje jsou jedny z nejstarších nástrojů vůbec. Ze severu Mezopotámie známe kostěné píšťalky ze 4. tisíciletí př. Kr.<sup>133</sup> Později se flétny a píšťaly vyráběly z rákosu, ze dřeva i z kovu, především z bronzu, stříbra či zlata. V Egyptě se hrálo i na keramické flétny. Starověkých fléten a píšťal z oblasti Předního východu je známo několik různých typů. Jedním z nich byly dlouhé trubice bez náústku, které se držely téměř svisle. Jiným typem byly píšťaly s hmatovými otvory.<sup>134</sup> Hrálo se také na dvojité píšťaly, někdy držené zkříženými rukama, jindy nezkříženými. Existovaly ještě píšťaly spojené v jakési varhánky, obdoba dnešní Pannovy flétny. Rozdílnosti tónů těchto spojených píšťal se dosahovalo buď nestejnou délkou, nestejnou tloušťkou či nestejným utěsněním. Keramické flétny v Egyptě se mnohdy podobaly dnešní okaríně.<sup>135</sup> Všechny tyto nástroje se dají rozdělit na dvě velké skupiny, a to na nástroje retné a nástroje jazýčkové. Pro ilustraci rozdílu mezi těmito dvěma skupinami nástrojů je možné si představit dnešní flétnu jako typického představitele nástrojů retných a dnešní klarinet jako představitele nástrojů jazýčkových. Tak jako v dnešní době si i ve starověku nosil hráč na jazýčkové nástroje

<sup>131</sup> STRANDLING, D. G. – KITCHEN, K. A., Hudba a hudební nástroje“. In: DOUGLAS, J. D. (ed.), *Nový biblický slovník*, s. 309.

<sup>132</sup> Obrazová příloha. In: BAHNÍK, V. (ed.) - aj., *Slovník antické kultury*, s. 160.

<sup>133</sup> NEUSTUPNÝ, J., *Pravěk lidstva*, Praha: Orbis, 1946, s. 144.

<sup>134</sup> MICHELS, U., *Encyklopedický atlas hudby*, s. 161.

<sup>135</sup> BAREŠ, L., „Flétna“. In: VERNER, M. - BAREŠ, L. - VACHALA, B., *Encyklopedie starověkého Egypta*, Praha: Libri, 2007, s. 182 - 183, s. 182-183.

s sebou zásobu plátků. Tyto náhradní plátky si nosil v krabici.<sup>136</sup> Jak mohly některé z těchto nástrojů vypadat, můžeme vidět z následujících obrázků:



Na prvním obrázku<sup>137</sup> jsou asyrské dvojflétny z reliéfu královského paláce v Ninive. Reliéf je z doby kolem roku 700 př. Kr. Na druhém zobrazení<sup>138</sup> je náčrtek fénické dvojité píšťaly a další dvě kresby<sup>139</sup> znázorňují egyptské nástroje.



Na těchto obrázcích<sup>140</sup> jsou vyobrazeny různé druhy antických píšťal či fléten.

### 3.6. Trubka, trouba

Trubky používali nejen Izraelité, ale také Egypťané<sup>141</sup>, Babylóňané a Asyřané<sup>142</sup>. Jednalo se o kovové nástroje. V Bibli jsou zmíněny trubky z tepaného stříbra, později

<sup>136</sup> STRANDLING, D. G. – KITCHEN, K. A., *Hudba a hudební nástroje*. In: DOUGLAS, J. D. (ed.), *Nový biblický slovník*, s. 308.

<sup>137</sup> BUCHNER, A., *Hudební nástroje od pravěku k dnešku*, Praha: Orbis, 1956, obr. 66.

<sup>138</sup> MICHELS, U., *Encyklopedický atlas hudby*, s. 162.

<sup>139</sup> MICHELS, U., *Encyklopedický atlas hudby*, s. 164.

<sup>140</sup> *Obrazová příloha*. In: BAHNÍK, V. (ed.) - aj., *Slovník antické kultury*, s. 160.

<sup>141</sup> BAINES, J. - MÁLEK, J., *Svět starého Egypta*, s. 196.

<sup>142</sup> CMÍRAL, A., *Základní pojmy hudební*, s. 193.

mohlo být k výrobě trubek použito mědi nebo bronzu.<sup>143</sup> Přestože v Mezopotámii se používaly mimo rovných trubek i zatočené,<sup>144</sup> v Izraeli se používaly pouze trubky rovné, které měly trychtýřovitě rozšířené ústí.<sup>145</sup> Byly nejvýš 70 cm dlouhé<sup>146</sup>, což dokládá i Josefus Flavius, když píše (Ant., III. 291), že trubky byly necelý loket (asi 45 cm<sup>147</sup>) dlouhé, silné přibližně jako flétna, opatřené náustkem a na druhém konci rozšířené do tvaru zvonu.<sup>148</sup> Představu o starověkých trubkách si můžeme udělat z následujících vyobrazení:



Vlevo<sup>149</sup> jsou dvě židovské trubky na části reliéfu z Titova oblouku v Římě, který byl postaven v roce 81 po Kr. Reliéf znázorňuje průvod římského vojska s židovskými zajatci a posvátnými předměty po dobytí Jeruzaléma roku 70. Vpravo<sup>150</sup> je roztrub stříbrné egyptské trubky z Tutanchamónovy hrobky ze 14. stol. př. Kr.

### 3.7. Šófar, roh, polnice

Ačkoli jsou v názvu této kapitoly uvedeny tři slovní výrazy, jedná se fakticky o jeden hudební nástroj. Šófar je jediný starožidovský hudební nástroj, který se v synagogách

<sup>143</sup> „Polnice a trubky“. In: LURKER, M., *Slovník biblických obrazů a symbolů*, Praha: Vyšehrad, 1999, s. 199 – 200, s. 199.

<sup>144</sup> MICHELS, U., *Encyklopedický atlas hudby*, s. 161.

<sup>145</sup> NOVOTNÝ, A., „Trouba“. In: NOVOTNÝ, A. (ed.) – aj., *Biblický slovník*, Kalich: Česká biblická společnost, 1992, s. 1113 – 1114, s. 1113.

<sup>146</sup> NOVOTNÝ, A., „Trouba“. In: NOVOTNÝ, A. (ed.) – aj., *Biblický slovník*, s. 1114.

<sup>147</sup> *JB*, s. 2199.

<sup>148</sup> *Starý zákon. Překlad s výkladem. Svazek 3. NUMERI – DEUTERONOMINUM*, Praha: Kalich, 1974, s. 62.

<sup>149</sup> [http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A7%D7%95%D7%91%D7%A5:Arch\\_of\\_Titus\\_Menorah\\_22.jpg](http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A7%D7%95%D7%91%D7%A5:Arch_of_Titus_Menorah_22.jpg).

<sup>150</sup> BUCHNER, A., *Hudební nástroje od pravěku k dnešku*, obr. 71.



uchoval až do dnešní doby.<sup>151</sup> Vyvinul se ze starověkého pastýřského nástroje<sup>152</sup> a stal se národním nástrojem Izraelců.<sup>153</sup> Nicméně roh jako hudební nástroj užívaly i jiné národy starověkého Předního východu, což nám dokládá nejen třetí kapitola knihy Daniel, ale i archeologické nálezy. Šófar je vlastně zvířecí roh. Prostým odříznutím špičky je tento roh schopný vydat tón.<sup>154</sup> Preparace rohu se obvykle provádí teplem.<sup>155</sup> Hebrejské slovo „šopar“ znamená „beraní roh“.<sup>156</sup> V židovském prostředí je možno použít také rohu z kozy, antilopy či gazely, na Roš ha-šana a v období pokání je však předepsán roh beraní.<sup>157</sup> Zcela nevhodný je kravský roh, jelikož připomíná hřích Izraele se zlatým teletem.<sup>158</sup> Je však pravděpodobné, že tento zákaz neplatil pro okolní národy, které pravděpodobně vyráběly polnice i z rohů skotu. Většina literatury uvádí, že jde o nástroj bez náústku,<sup>159</sup> někde je šófar popsán s nátrubkem.<sup>160</sup> Bylo potřeba dbát na to, aby roh neměl prasklinu, která by narušovala jeho zvuk. Také nesmí být pomalován, je však dovoleno ozdobit jej vyrytým ornamentem, případně vykládáním kovem, např. zlatem nebo stříbrem.<sup>161</sup> Pokud jde o následnou úpravu tvaru, buď se zvířecí roh po odříznutí špičky a vypreparování vůbec neupravoval, nebo se ohladil, případně vylišoval na plocho.<sup>162</sup> Šófar může vydávat dva až tři tóny. Jelikož má poměrně krátkou trubici, lze na něm zatroubit i mezitóny.<sup>163</sup> Traduje se, že každý, kdo jednou slyšel zvuk šófaru, nezapomene ho až do smrti.<sup>164</sup> Vzhled tohoto hudebního nástroje nám nastíní následující obrázky:

---

<sup>151</sup> BRANBERGER, J., *Dějiny světové hudby*, s. 11.

<sup>152</sup> „Šófar“. In: KOSÁKOVÁ, E. (ed.) – aj., *Slovník judaik*, Praha: Židovské muzeum v Praze, 2004, s. 88 – 88, s. 88.

<sup>153</sup> STRANGLING, D. G. – KITCHEN, K. A., *Hudba a hudební nástroje*. In: DOUGLAS, J. D. (ed.), *Nový biblický slovník*, s. 308.

<sup>154</sup> UŠÁK, J., „Roh“. In: ČERNUŠÁK, G. (ed.) – aj., *Pazdírkův hudební slovník naučný, I. část věcná*, Brno: Ol. Pazdírek, 1929, s. 345 – 345, s. 345.

<sup>155</sup> FRANEK, J., *Judaismus. Kniha o židovské kultúre, histórii a náboženstve*, Bratislava: Archa, 1993, s. 56.

<sup>156</sup> „Šófar“. In: OLING, B. - WALLISCH, H. – aj., *Encyklopedie hudebních nástrojů*, Dobřejovice: Rebo Productions CZ, 2004, s. 105 – 106, s. 105.

<sup>157</sup> „Šófar“. In: NEWMAN, J. - SIVAN, G., *Judaismus od A do Z*, Praha: Nakladatelství SEFER, 1992, s. 215 – 216, s. 215.

<sup>158</sup> STERN, M., *Svátky v životě Židů*, Praha: Vyšehrad, 2002, s. 65.

<sup>159</sup> Např. MICHELS, U., *Encyklopedický atlas hudby*, s. 163.

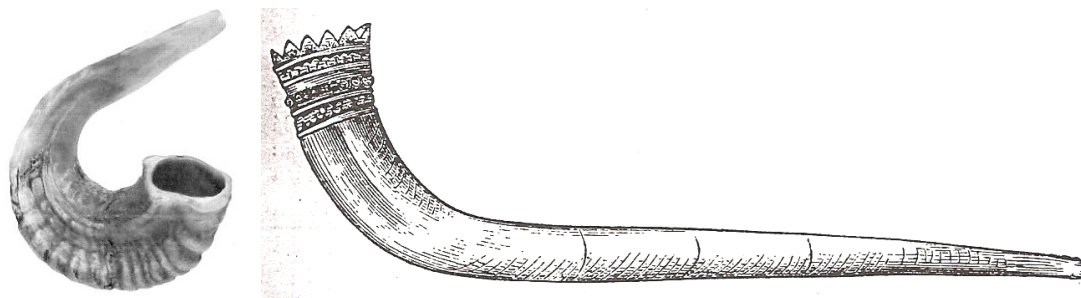
<sup>160</sup> „Šófar“. In: SLÁDEK, P., *Malá encyklopedie rabínského judaismu*, Praha: Libri, 2008, s. 221 – 222, s. 221.

<sup>161</sup> „Šófar“. In: SLÁDEK, P., *Malá encyklopedie rabínského judaismu*, s. 221.

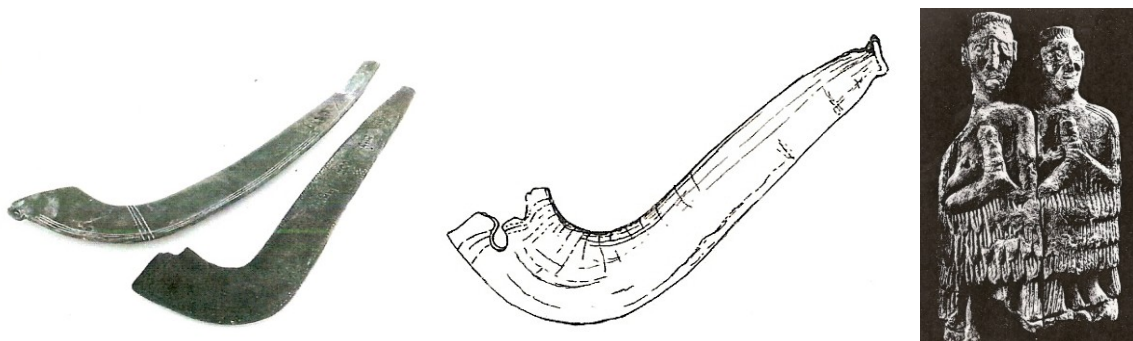
<sup>162</sup> „Šófar“. In: KOSÁKOVÁ, E. (ed.) – aj., *Slovník judaik*, s. 88.

<sup>163</sup> „Šófar“. In: OLING, B. - WALLISCH, H. – aj., *Encyklopedie hudebních nástrojů*, s. 106.

<sup>164</sup> DIVECKÝ, J., *Židovské svátky*, Praha: Nakladatelství P3K, s. 33.



Na obrázku vlevo<sup>165</sup> je šofar z beraního rohu, vpravo<sup>166</sup> je starožidovský šofar.



Vlevo<sup>167</sup> a uprostřed<sup>168</sup> jsou ukázány šofary z rohu vylisovaného naplocho. Obrázek vpravo<sup>169</sup> nám dokládá, že rohy jako hudební nástroje používaly kromě Izraele i jiné národy. Dvojice hudebníků je vytvořena ze sádrovce a pochází z království Mari z první poloviny třetího tisíciletí př. Kr.

### 3.8. Harfa, lyra, loutna, citara, psaltérium, strunné nástroje

Starověké strunné nástroje byly velmi rozmanité a také různě pojmenovávány. Jedná se o velmi staré nástroje. Na loutnu se v Mezopotámii hrálo již 2000 let př. Kr.,<sup>170</sup> zobrazení harf či lyr máme však z mnohem dřívější doby. Hudebníci hrající na vícestrunné nástroje jsou zobrazeni na Uorské standartě, která pochází z 27. století př. Kr.<sup>171</sup> Taktéž z Egypta

<sup>165</sup> „Židovské svátky“. In: SELF, D., *Encyklopedie světových náboženství*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 24 – 25, s. 24.

<sup>166</sup> BRANBERGER, J., *Dějiny světové hudby*, s. 13.

<sup>167</sup> PUTÍK, A., „Bohoslužba všedních dnů a svátků“. In: DOLEŽELOVÁ, J. - PUTÍK, A. - ŠEDINOVÁ, J., *Židovské tradice a zvyky*, Praha: Státní židovské muzeum v Praze, 1992, s. 41 – 68, s. 43.

<sup>168</sup> „Šofar“. In: KOSÁKOVÁ, E. (ed.) – aj., *Slovník judaik*, s. 88.

<sup>169</sup> SOUČKOVÁ, J., *Starověký přední východ*, s. 209.

<sup>170</sup> „Loutna“. In: VRKOČOVÁ, L., *Slovníček základních hudebních pojmů*, vydáno vlastním nákladem, 1996, s. 110 – 111, s. 111.

<sup>171</sup> „Příběhy praotců“. In: PACOMIO, L. - VANETTI, P., *Malý biblický atlas*, Praha: Portál, 1992, s. 12 – 13, s. 13.

máme vyobrazení harfy z doby IV. Dynastie, tedy kolem roku 2700 př. Kr.<sup>172</sup> Společným znakem všech starověkých strunných nástrojů je ale skutečnost, že šlo o nástroje drnkací. Drnkalo se na ně buď drhnutím prstů nebo tepátkem či trsátkem, někdy též označovaném jako plektrum. Byla to fakticky plochá tyčinka nebo destička.

Materiálem pro výrobu starověkých strunných nástrojů bylo dřevo, někdy v kombinaci s kovem, struny byly zřejmě vyrobeny ze zvířecích střev.<sup>173</sup> Některé druhy lyr byly vyrobeny z želvího krunýře potaženého kůží, ke kterému byly připevněny dva zvířecí rohy spojené na konci příčným břevnem. Od tohoto břevna byly napnuty struny k ozvučné skřínce.<sup>174</sup> Některé strunné nástroje byly tak veliké, že musely stát na zemi, jiné byly menší a držely se před sebou v náručí, na klíně či na rameni. Při hraní se držely buď svisle, nebo vodorovně. Při svislém držení směřovaly struny u některých nástrojů shora dolů, u jiných vodorovně a u dalších zešikma. Co do tvaru, byly harfy a lyry buď obloukové, kdy rám tvořil oblouk, v němž byly napnuty struny, nebo úhlové, kdy rám tvořil geometrický úhel. Rámy mohly být také trojúhelníkového, obdélníkového nebo lichoběžníkového tvaru. Pokud jde o počet strun, je i v tomto směru mezi nástroji velká rozmanitost, a to od čtyř<sup>175</sup> do pětadvaceti<sup>176</sup> strun. Nalezeny byly zbytky strunných nástrojů bez ozdob, ale i bohatě zdobených. V některých případech mělo zdobení i akustický účel.<sup>177</sup> Jiným typem strunného nástroje byla loutna. Loutny měly malý korpus tvaru polokoule, k němuž byl připojen dlouhý krk. Loutny měly dvě až tři struny. K výrobě ozvučné skřínce (korpusu) se užívalo buď poloviny tykve, nebo želvího krunýře. Korpus byl potažen koženou membránou.<sup>178</sup> Více nám strunné nástroje přiblíží tato vyobrazení:

---

<sup>172</sup> MODR, A., *Hudební nástroje*, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954, s. 48.

<sup>173</sup> SMOLKA, J. – aj., *Dějiny hudby*, s. 37.

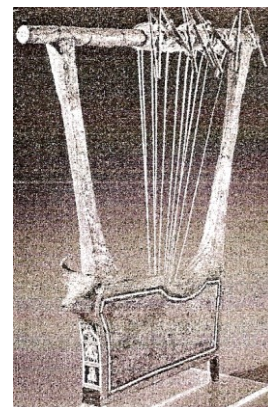
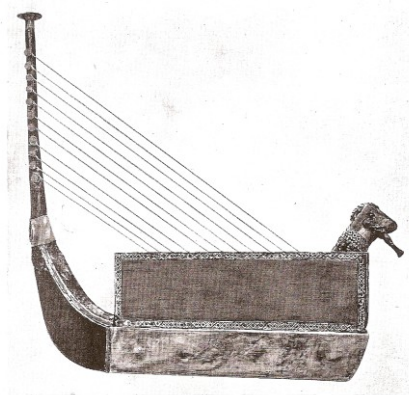
<sup>174</sup> „Lyra“. In: ČERNUŠÁK, G. (ed.) – aj., *Pazdírkův hudební slovník naučný, I. část věcná*, Brno: Ol. Pazdírek, 1929, s. 228 - 228, s. 228.

<sup>175</sup> HROZNÝ, B., *Nejstarší dějiny přední Asie, Indie a Kréty*, Praha: Melantrich, 1948, s. 68.

<sup>176</sup> „Harfa“. In: VYSLOUŽIL, J., *Hudební slovník pro každého. Díl první, věcná část*, Vizovice: Nakladatelství LÍPA – A. J. Rychlík, 1995, s. 102 – 103, s. 103.

<sup>177</sup> KLÍMA, J., *Lidé Mezopotámie – cestami dávné civilizace a kultury při Eufratu a Tigridu*, s. 308.

<sup>178</sup> MICHELS, U., *Encyklopedický atlas hudby*, s. 161.



Na obrázku vlevo<sup>179</sup> je restaurovaná harfa královny Šubat, nalezená na královském hřbitově v Uru. Harfa je z období 27. až 26. století př. Kr. Na vyobrazení uprostřed<sup>180</sup> je kresba hráče na jedenáctistrunnou lyru. Kresba je podle Urské standarty z 27. stol. př. Kr. Zcela vpravo<sup>181</sup> je rekonstrukce původní podoby takzvané stříbrné lyry z Uru.



Vlevo<sup>182</sup> je na reliéfu babylónský harfenista. Jedná se o tabulku z pálené hlíny z Terakoty z období kolem roku 2000 př. Kr. Uprostřed<sup>183</sup> jsou hudebníci na strunné nástroje. Jedná se o reliéf z Karatepe datovaný na konec 8. století př. Kr. Vpravo<sup>184</sup> je starověká mince s vyobrazením lyry.

<sup>179</sup> HROZNÝ, B., *Nejstarší dějiny přední Asie, Indie a Kréty*, obrazová příloha mezi stranami 96 a 97.

<sup>180</sup> ČERNÝ, M. K., „Hudební nástroje“. In: PROSECKÝ, J. - aj., *Encyklopedie starověkého Předního východu*, Praha: Libri, 1999, s. 125 - 125, s. 125.

<sup>181</sup> ROAF, M., *Svět staré Mezopotámie a starověkého blízkého východu*, Praha: Knižní klub, 1988, s. 152.

<sup>182</sup> SOUČKOVÁ, J., *Starověký přední východ*, s. 95.

<sup>183</sup> SOUČKOVÁ, J., *Starověký přední východ*, s. 194.

<sup>184</sup> O'NEILOVÁ, A., *Biblické časy*, Praha: Orbis pictus, 1993, s. 47.



Na obrázku vlevo<sup>185</sup> jsou asyrští hudebníci, jejichž nástroj připomíná slovácký cimbál. Obrázek vpravo<sup>186</sup> nám ukazuje hudebníka se semitskou lyrou. Jedná se o náhrobní malbu v Beni Hasanu z konce 20. století př. Kr.



Na obrázku vlevo<sup>187</sup> jsou vyobrazeny nejstarší typy egyptských harf. Na obrázku uprostřed<sup>188</sup> je zobrazena egyptská oblouková harfa, loutna, dvojhoboj a lyra. Jde o nástěnnou malbu v Thébách z konce 15. stol. př. Kr. Vpravo<sup>189</sup> je egyptská úhlová harfa z doby 25. dynastie, tj. kolem roku 700 př. Kr.

<sup>185</sup> KLÍMA, J., *Lidé Mezopotámie – cestami dávné civilizace a kultury při Eufratu a Tigridu*, s. 308.

<sup>186</sup> BUCHNER, A., *Hudební nástroje od pravěku k dnešku*, obr. 67.

<sup>187</sup> BRANBERGER, J., *Dějiny světové hudby*, s. 9.

<sup>188</sup> BUCHNER, A., *Hudební nástroje od pravěku k dnešku*, obr. 68.

<sup>189</sup> BUCHNER, A., *Hudební nástroje od pravěku k dnešku*, obr. 72.



Na obrázku vlevo<sup>190</sup> jsou hráčky na egyptskou harfu a loutnu. Jde o nástěnnou malbu v thébské hrobce Rachmirea z 15. stol. př. Kr. Vpravo<sup>191</sup> je obrázek z řecké vázy z konce 5. stol. př. Kr. Úplně vpravo je lyra vyrobená z želvího krunýře.

---

<sup>190</sup> JOHNSON, P., *Civilizace starého Egypta*, Praha: Academia, 2002, s. 130.

<sup>191</sup> BUCHNER, A., *Hudební nástroje od pravěku k dnešku*, obr. 73.

## Čtvrtá část: Hudební nástroje v biblickém kontextu

### 1. Hudební nástroje v biblických textech

Jak už bylo naznačeno v předchozích částech, v Bibli jsou hudební nástroje zmíněny v různých souvislostech. V dalším textu budou uvedeny situace, ve kterých jsou hudební nástroje používány či v souvislosti s kterými se o hudebních nástrojích mluví. Popis jednotlivých veršů či pasáží z Bible vychází z Českého ekumenického překladu (ČEP)<sup>192</sup>. V případě, že některý biblický verš či verše lze zařadit do několika souvislostí, je biblický verš uveden pouze jednou, případně je v rámci ostatních souvislostí odkaz na tento verš uvedený na jiném místě.

#### 1.1. Řád troubení

Tato událost je významná tím, že předpisy k používání hudebních nástrojů dává svému lidu sám Bůh. Předpisy se týkají více oblastí života Izraelitů a mají platit nejen v době putování do zaslíbené země, ale po všechna pokolení Izraele. Řád troubení je v Bibli popsán na následujícím místě:

V Nu 10,1-10 Hospodin dává Mojžíšovi řád troubení. Mojžíš má podle příkazu Hospodina zhotovit dvě stříbrné trubky. Má je zhotovit z tepaného stříbra. Tyto trubky mají sloužit ke svolávání lidu a k povelu, že tábory mají táhnout dál. Při zatroubení na obě trubky se mají k Mojžíšovi, ke vchodu do stanu setkávání, sejít všichni Izraelité. Při zatroubení jen na jednu trubku se k Mojžíšovi mají sejít předáci, náčelníci izraelských šiků. Pokud se ryčně zatroubí poprvé, vytáhnou tábory tábořící na východ od stanu setkávání. Při ryčném zatroubení podruhé vytáhnou tábory tábořící na jihu. Ryčně se bude troubit při nástupu cesty. Při svolávání lidu se má troubit, ale ne ryčně. K troubení jsou určeni Áronovi synové, kněží. Má to naznačovat, že troubení je posvátným úkonem.<sup>193</sup> Tato pravidla mají platit pro všechna pokolení Izraele. Až budou Izraelité ve své zemi a vytáhnou do boje proti protivníkům a trubkami budou ryčně troubit, připomenou se tím Hospodinu a ten je osvobodí od jejich nepřátel. Na trubky mají troubit také v den své radosti, o slavnostech, při

---

<sup>192</sup> Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad.

<sup>193</sup> Starý zákon. Překlad s výkladem. Svazek 3. NUMERI – DEUTERONOMIUM, s. 63.

novoluní, při zápalných obětech nebo při hodech oběti pokojné. Troubení při všech těchto příležitostech má Izraelity připomínat Hospodinu, který je jejich Bohem.

## 1.2. Při bohoslužbách v chrámu

V rámci chrámové bohoslužby vykonávali aktivní činnost především kněží, levité či jiní určení chrámoví služebníci. Účast lidu byla z větší části pasivní. To se týkalo i zpěvu či hudby vůbec. Výjimkou byly odpovědi „Amen“, či několik málo refrénů z žalmů.<sup>194</sup> Je ovšem možné, že žalmy v chrámu zpívaly antifonicky buď dva sbory (Ž 13; 20; 38) nebo sbor a lid (Ž 136; 118,1-4).<sup>195</sup> V chrámovém orchestru byly dvojité píšťaly, dvanáctistrunné harfy, desetistrunné lyry (citary) a bronzové činely (cymbály). Při liturgii měly svou úlohu stříbrné trubky a beraní rohy (pozouny a polnice).<sup>196</sup> Zastoupení píšťal v chrámovém orchestru naopak odporuje jejich používání při různých pohanských obětech, což mohlo diskvalifikovat jejich použití v chrámě.<sup>197</sup> Zvláštním případem jsou zvonečky na obrubě kněžského roucha. O používání hudebních nástrojů při bohoslužbách v chrámu se mluví na následujících místech:

V Ex 28,33-34 je mezi Hospodinovými detailními příkazy Mojžíšovi ohledně zhotovení kněžského roucha dán i popis umístění zvonečků. Dole na obrubě mají být dokola připevněna granátová jablka z látky fialově purpurové, nachové a karmínové a mezi nimi zlaté zvonečky. Granátová jablka a zlaté zvonečky se mají střídát na obrubě řízy. Zvuk zvonečků měl kněze chránit před démony a temnými silami, především při vstupu do svatyně a odchodu z ní. Vychází to z představy, že tyto zlé síly se soustřeďují především kolem prahu a dveří příbytku (1 S 5,5).<sup>198</sup> Pasáž 39,25-26 mluví o tom, jak Izraelité podle Hospodinova příkazu obrubu kněžské řízy skutečně zhotovili. K dolní obrubě řízy připevnili granátová jablka z látky fialově purpurové, nachové a karmínové a z jemně tkaného plátna. Pak také zhotovili zvonečky z čistého zlata a tyto zvonečky upevnili mezi

---

<sup>194</sup> NOSEK, B. - DAMBORSKÁ, P., *Úvod do synagogální liturgie*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2005, s. 52 - 53.

<sup>195</sup> STRANDLING, D. G. – KITCHEN, K. A., *Hudba a hudební nástroje*. In: DOUGLAS, J. D. (ed.), *Nový biblický slovník*, s. 306.

<sup>196</sup> JOHNSON, P., *Dějiny židovského národa*, Praha: Nakladatelství Alexandra Tomského Rozmluvy, 1995, s. 119.

<sup>197</sup> ŠKRABAL, P., „Hudba“. In: ŠKRABAL, P. – aj., *Příruční slovník biblický*, s. 160.

<sup>198</sup> *Starý zákon. Překlad s výkladem. Svazek 2. EXODUS – LEVITICUS*, s. 174.



granátová jablka dokola na dolní obrubu řízy. Tyto zvonečky byly střídavě s granátovými jablky na obrubě řízy, když Áron konal službu dle Hospodinova příkazu.

Úryvek z Nu 10,10 je zmíněn v kapitole 1.1. této části.

V 1 Kr 10,12 dal Král Šalomoun po příjezdu královny ze Sáby udělat zábradlí pro dům Hospodinův i pro dům královský a citary a harfy pro zpěváky z algumímového („překládá se zpravidla santalového“<sup>199</sup>) dřeva. Výraz „santalové dřevo“ uvádí na tomto místě např. B21. Názvem santal označujeme několik listnatých stromů s aromatickým dřevem. Svoji vůni si udrží po dobu mnoha let, což jej činí výjimečným mezi mnoha jinými aromatickými dřevy. Pochází z jižní Asie, roste v Indonésii, Austrálii a v Indii. Je vhodným materiálem i pro vyřezávání.<sup>200</sup>

Druhá kniha královská v 12,14 mluví o odměňování těch, kteří pracovali na opravě chrámu. Tito řemeslníci a dělníci byli odměňováni stříbrem přinášeným do Hospodinova domu. Stříbrné misky, kleště na knoty, kropenky, trubky, veškeré nádoby zlaté a stříbrné pro Hospodinův dům nebyly pořízeny ze stříbra přinášeného do Hospodinova domu, protože tímto stříbrem byli placeni ti, kdo pracovali na opravách v Hospodinově domě.

V 1 Pa 16,5-6 po přenesení Boží schrány určil král David lévijce, kteří by přisluhovali u Hospodinovy schrány, připomínali Hospodina, vzdávali mu chválu a oslavovali jej. Jsou zde vyjmenováni ti, kteří hráli na harfy a citary, Asaf hrál na zvučné cymbály. Kněží Benajáš a Jachaziel hráli každodenně na pozouny před schránou Boží smlouvy. Ve verši 16,42 měli Héman, Jedútún a ostatní, kteří byli ustanoveni, aby vzdávali chválu Hospodinu při bohoslužbách v chrámě, s sebou pozouny, zvučné cymbály a nástroje k Božímu zpěvu. Verš 23,5 nám přibližuje použití hudebních nástrojů při ustanovení Šalomouna za krále. Proběhl při něm součet lévijců. Z nich čtyři tisíce oslavovaly Hospodina na nástroje, které dal David k oslavování Hospodina udělat. Ve verších 25,1-6 David a velitelé vojska přidělili službu čtyřiaadvaceti třídám zpěváků<sup>201</sup>, aby vyhlašovali proroctví při citaře, harfě a cymbálech. Dále se tam mluví o vyhlašování proroctví při citaře k chvále a oslavě Hospodina a o zpěvu v Hospodinově domě s cymbály, harfami a citarami.

---

<sup>199</sup> ČEP, *Starý zákon*, poznámka „c“, s. 297.

<sup>200</sup> <http://cs.wikipedia.org/wiki/Santal>.

<sup>201</sup> ČEP, *Starý zákon*, poznámka „n“, s. 358.

Po vnesení Hospodinovy schrány do chrámu se ve 2 Pa 5,11-15 mluví o lévijských zpěvácích oblečených v roucha z bělostného plátna. Stáli s cymbály, harfami a citarami na východ od oltáře. S nimi bylo 120 kněží troubících na pozouny. Hudebníci a zpěváci hráli a zpívali zároveň, aby chvála Hospodinu zněla jednohlasně. Verš 7,6 mluví o kněžích a lévijských při posvěcení chrámu. Lévijské měli hudební nástroje k oslavě Hospodina, které dal zhotovit král David. Kněží stáli naproti lévijským a troubili. V 9,11 se popisuje stejná událost jako 1 Kr 10,12. Král Šalomoun dal udělat ochozy pro dům Hospodinův i pro dům královský z algumimového dřeva. Z téhož dřeva dal udělat citary a harfy pro zpěváky. Na příkaz krále Chizkijáše byl kultovně očištěn chrám od pohanských nešvarů, jak se píše v 2 Pa 29,25-28. V průběhu obřadu Chizkijáš postavil v Hospodinově domě lévijské s cymbály, harfami a citarami podle příkazů Davida, Gáda a Nátana. Uvádí se, že ten příkaz nedali výše uvedení proroci sami od sebe, ale že tento příkaz vydal Hospodin skrze ně. Stáli tam lévijské s Davidovými nástroji a kněží s trubkami. Z textu vyplývá, že Davidovými nástroji jsou myšleny cymbály, harfy a citary. Při obětování zápalných obětí na oltáři začal i zpěv k počtě Hospodina za doprovodu trubek a nástrojů Davida. Celé shromáždění se přitom klanělo. To vše trvalo po celou dobu zápalné oběti. Ve verši 34,12 se v souvislosti s textem popisujícím opravu chrámu objevuje zmínka, že všichni lévijské uměli hrát na hudební nástroje.

V Ezd 3,10 se připomíná stavba chrámu, kdy při kladení základů byli ustanoveni kněží s pozouny, oblečení do svátečních rouch, a taktéž ustanovení levitů s cymbály, aby chválili Hospodina podle řádu krále Davida.

V Ž 27,6 mluví žalmista o tom, že v Hospodinově stanu bude obětovat své oběti za hlaholu polnic, v 43,4 zase prosí Hospodina, aby ho přivedl na Jeho svatou horu k Jeho příbytku. Tam přistoupí k Božímu oltáři a bude Hospodinu vzdávat chválu hrou na citaru.

V Iz 38,20 vyzývá judský král Chizkijáš Hospodina, aby byl jeho spásou. Slibuje, že mu budou hrát na strunné nástroje v Hospodinově domě po všechny dny svého života.

V Am 5,23 odmítá Hospodin oběti v chrámě, nechce slyšet halas izraelských písní, nechce slyšet brnkání na harfy.

Připomínka, že Hospodin Árona ověsil dokola granátovými jablky a četnými zlatými zvonečky, aby zněly při jeho chůzi, je v Sír 45,9. Zvuk těchto zvonečků má být slyšet

v chrámě jako připomínka lidu. V 50,16 se připomíná oběť velekněze Šimeóna. Po úlitbě z červené šťávy hroznů k základům oltáře vykřikli synové Áronovi a zatroubili na polnice z tepaného stříbra. Byl to dobře slyšitelný mocný hlas na připomínku před Hospodinem.

V 1 Mak 4,40 lidé z Judova vojska poté, co spatřili chrám zničený a pustý a oltář znesvěcený, roztrhli svá roucha a s velikým nářkem si sypali na hlavu popel. Padli tváří k zemi, troubili na polnice a volali k Nebi. Zvuk šofaru byl považován za výzvu k pokání.<sup>202</sup> To dokládá i Jl 2,1. Po vyčištění chrámu Juda Makabejský s druhy v 1 Mak 4,54 znovu posvětili svatyni zpěvem žalmů s citarami, harfami a cymbály, poté co postavili nový oltář místo znesvěceného a na něm přinesli oběť podle Zákona.

### 1.3. Při slavení svátků

U Izraelitů oslavy svátků souvisely vždy s historickými událostmi, zahrnovaly historické vzpomínky.<sup>203</sup> Tomu také odpovídá použití hudebních nástrojů při oslavách těchto svátků. Dokladem o úloze hudebních nástrojů při slavení svátků jsou tato biblická místa:

Podle Hospodinova příkazu má být každý padesátý rok vyhlášeno milostivé léto. Dle Lv 25,9 se má desátého dne sedmého měsíce ryčně troubit na polnici. Původně označoval hebrejský výraz pro milostivé léto (jóbel) berana. Později tento výraz označoval beraní roh, jehož troubením byla tato událost ohlašována.<sup>204</sup>

Úryvek z Nu 10,10 je zmíněn v kapitole 1.1. této části.

Při popisu hodu beránka v 2 Pa 30,21 slavili za Chizkijáše Izraelci, kteří se sešli do Jeruzaléma, slavnost nekvašených chlebů sedm dní s velikou radostí a lévijci a kněží každý z těchto dní chválili na nástrojích Hospodinovu moc.

Žalm 81,4 mluví o tom, že se při novoluní má zatroubit na polnice, taktéž při úplňku v den svátku. Taktéž podle Lv 23,24 se má při novoroční slavnosti (Roš ha-šana) troubit na šofar.<sup>205</sup> V Nu 29,1 je tento den dokonce nazván dnem troubení.<sup>206</sup> Charakteristické jsou

---

<sup>202</sup> LANGE, N., DE, *Svět Židů*, Praha: Knižní klub, 1996, s. 90.

<sup>203</sup> SIERRA, S., „Židovská spiritualita“. In: FIORES, S., DE (ed.) - GOFFI, T. (ed.), *Slovník spirituality*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 1270 – 1276, s. 1273.

<sup>204</sup> *Starý zákon. Překlad s výkladem. Svazek 2. EXODUS – LEVITICUS*, s. 334.

<sup>205</sup> SCHUBERT, K., *Židovské náboženství v proměnách věků*, Praha: Vyšehrad, 1994, s. 115.

<sup>206</sup> BIČ, M., *Ze světa Starého zákona*, Praha: Kalich, 1989, s. 387.

částečně břeskné, částečně táhlé tóny, na připomínku berana, jehož Abrahám obětoval místo Izáka.<sup>207</sup> V jiné literatuře se uvádí, že toto trubení při novoročních obřadech připomíná hřmění při zjevení na hoře Sinaj, trubení má burcovat a napomínat,<sup>208</sup> aby se podtrhlo, že tento svátek má být také příležitostí k vážnému zamyšlení nad posledním soudem.<sup>209</sup> Zvuk rohu připomíná také stvoření, napomínání proroků či zboření chrámu.<sup>210</sup> Můžeme si také všimnout souvislosti s pomazáním králů (viz kap. 1.13. této části). Tento den je „korunován“ Bůh za Krále světa.<sup>211</sup> Dlouhý táhlý tón se taktéž troubí na závěr svátku Jom kipur, kdy má ukazovat k budoucímu vykoupení Izraele a lidstva vůbec v naději na příchod mesiáše.<sup>212</sup>

#### 1.4. Oslava Hospodina obecně

Oslavování Hospodina bylo v izraelském národě silně zakořeněno již před vybudováním chrámu. Nesmíme zapomenout také na období, kdy chrám byl pobořen a znesvěcen. I v době, kdy obětní bohoslužby byly svázány s jeruzalémským chrámem, byl Hospodin oslavován i mimo tento chrám. U některých textů není zřejmé, jestli souvisí s chrámovou bohoslužbou či nikoli. O hudebních nástrojích v souvislosti s oslavou Hospodina biblické texty mluví na těchto místech:

Po přejití Izraelitů Rudým mořem zpíval Mojžíš a synové Izraele Hospodinu oslavnou píseň. Prorokyně Mirjam vzala v Ex 15,20 do ruky bubínek a všechny ženy vyšly v tanečním reji s bubínky a Mirjam zpívala střídavě s muži. Tento popis, kdy Mirjam zpívá jako refrén slova, kterými píseň začíná, nám dává nahlédnout, jakým způsobem byl ve staré době tento chvalozpěv zpíván při bohoslužbě. Střídavý zpěv mužů a žen doprovázel tanec a bubnování.<sup>213</sup>

Král David přiváží Boží schránu z Baalimu Judova na Sión. David a všichni izraelský lid přitom ve 2 S 6,5 křepčí před Hospodinem za doprovodu různých nástrojů

---

<sup>207</sup> BAUMANN, A. H., *Co by měl každý vědět o židovství*, Praha: Kalich, 2000, s. 59.

<sup>208</sup> FRANEK, J., *Judaismus. Kniha o židovské kultuře, historii a náboženství*, s. 56.

<sup>209</sup> „Židovské svátky“. In: SELF, D., *Encyklopedie světových náboženství*, s. 24.

<sup>210</sup> KUNETKA, F., „Budeš se radovat před Hospodinem, svým Bohem“ (Dt 16,11). *Židovský rok a jeho svátky*, Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998, s. 72.

<sup>211</sup> DIVECKÝ, J., *Židovské svátky*, s. 36.

<sup>212</sup> „Tki‘a“. In: NEWMAN, J. - SIVAN, G., *Judaismus od A do Z*, Praha: Nakladatelství SEFER, 1992, s. 230 – 231, s. 231.

<sup>213</sup> *Starý zákon. Překlad s výkladem. Svazek 2. EXODUS – LEVITICUS*, s. 93.

z cypřišového dřeva, citar, harf, bubínků, chřestítek a cymbálů. Ve verši 6,15 Král David a všechen izraelský lid při doprovázení Boží schrány vystupuje na Sión za ryčného troubení polnic.

V 1 Pa 13,8 je znovu popisována stejná událost jako ve 2 S 6,5. Podle tohoto textu při převážení Boží schrány David a celý Izrael bujaře křepčili před Bohem a zpívali za doprovodu citar, harf, bubínků, cymbálů a pozounů. Při přenášení Boží schrány do Jeruzaléma v 1 Pa 15,16-29 král David nařídil lévijským předákům, aby ustanovili své bratry zpěváky, kteří by radostně hlaholili na hudební nástroje, harfy, citary a zvučné cymbály. Lévijski ustanovili Hémana, Asafa a Étana, kteří zvučně hráli na měděné cymbály. Dále jsou vyjmenováni hudebníci, kteří doprovázeli vysoký zpěv na harfy a hudebníci, kteří doprovázeli hluboký zpěv na citary. V dalším textu jsou jmenováni kněží, kteří trúbili před Boží schránou na pozouny. Celý Izrael vystupoval se schránou Hospodinovy smlouvy za ryčného troubení polnic a za zvuku pozounů, cymbálů, harf a citar.

O oslavě Hospodina se často mluví i v žalmech. V Ž 45,9 zní hra strun Hospodinu pro radost. V 68,26 se mluví o Božím průvodu (průvodu Boží schrány) do svatyně. V průvodu šli napřed zpěváci, za nimi hudebníci, uprostřed dívky s bubínky. Žalmista připomíná v 137,2 zajetí Izraele v Babylóně. Cítara je v tomto verši zmíněna jako nástroj doprovázející píseň Hospodinu. Protože jsou Izraelité v cizí zemi, mluví se o tom, že své citary zavěsili na topoly. V 150,3-5 je výzva ke chválení Boha zvukem polnice, harfou a cитарou, bubnem a tancem, strunami a flétnou, cymbály. Cymbály zde mají přívlastky „zvučné“ a „dunivé“.

Júdit ve svém chvalozpěvu vyzývala ke chválení Boha při bubnech, ke zpívání při cymbálech, jak je uvedeno v Júd 16,1. Výzva k velebení Hospodina chválami, zpěvem rtů a cитарami je i v Sír 39,15.

## 1.5. Při přednášení žalmů

Žalmy jsou srdcem Starého zákona.<sup>214</sup> Měly pro Izraelity, ale mají i pro křesťany, veliký význam. „Žalmy jsou významné proto, že jsou modlitbou Izraele, modlitbou

---

<sup>214</sup> PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE, *Židovský národ a jeho svatá Písma v křesťanské Bibli*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, čl. 47.

samotného Krista, modlitbou Církve.<sup>215</sup> Na úvod je dobré si uvědomit, že žalmy během kanonického období byly knihou rostoucí a proměnlivou.<sup>216</sup> Nynější podoba knihy žalmů představuje konečné stadium tohoto procesu.<sup>217</sup> Většina žalmů byla v době svého vzniku určena k přednášení při bohoslužbách a slavnostech v jeruzalémském chrámu.<sup>218</sup> Pokyny, jež jsou součástí textů žalmů, ukazují, že žalmy byly zpívány za doprovodu hudebních nástrojů.<sup>219</sup> Jak už bylo řečeno v úvodu druhé části, existují problémy při identifikaci hudebních nástrojů uvedených v Bibli. Je to vidět i u nadpisů a úvodních pokynů v žalmech. Navíc řecká verze nadpisů často neodpovídá nadpisům v hebrejštině.<sup>220</sup> Dále jsou uvedena biblická místa, která dokládají úlohu hudebních nástrojů při přednášení žalmů:

V úvodu čtvrtého žalmu (4,1) je stanoveno, že tento žalm je určen pro předního zpěváka za doprovodu strunných nástrojů. Verš 5,1 určuje, že pátý žalm je určen pro předního zpěváka ke hře na flétnu. Další žalm je dle 6,1 určen pro předního zpěváka za doprovodu osmistrunných nástrojů. V prvním verši osmého žalmu je stanoveno, že tento žalm je určen pro předního zpěváka podle gatského způsobu. Stejně je tomu i u žalmů 81 a 84. Může jít buď o nápěv, nebo o hudební nástroj spojený s pelištejským městem Gat<sup>221</sup>. Dvanáctý žalm je určen pro předního zpěváka za doprovodu osmistrunného nástroje, jak nám říká jeho první verš. V 33,2-3 žalmista vybízí, aby se vzdávala Hospodinu chvála při citaře a aby se mu zpívaly žalmy s harfou o deseti strunách. Zpěv a hraní má doprovázet hlahol polnic. Žalm 45 je ve svém prvním verši určen pro předního zpěváka za doprovodu šestistrunného hudebního nástroje. Verš 54,1 určuje přednes žalmu pro předního zpěváka za doprovodu strunných nástrojů, stejně jako verš 55,1. V 57,9 autor básnickým obratem „probouzí“ citaru a harfu. Toto probuzení je v kontextu vzdávání chvály a zpívání žalmů Bohu. Žalm 60 je prvním veršem určen pro předního zpěváka za doprovodu šestistrunného hudebního

---

<sup>215</sup> CHIOLERIO, M., „Blaze tomu, kdo slyší tato slova“ (Sir 50,28). První setkání se Starým zákonem, Praha: Paulínky, 1997, s. 219.

<sup>216</sup> „Žalmy“. In: DILLARD, R. B. - LONGMAN, T. III., *Úvod do Starého zákona*, Praha: Návrat domů, 2003, s. 201 – 223, s. 208.

<sup>217</sup> RENDTORF, R., *Hebrejská bible a dějiny*, Praha: Vyšehrad, 1996, s. 305.

<sup>218</sup> HELLER, J., *Tři svěrkové. Mojžíš-Izaiáš-Žalmista*, Praha: OIKÚMENÉ, 1995, s. 98.

<sup>219</sup> PAPOUŠEK, D., „Zpěv“. In: PAVLINCŮVÁ, H. (ed.) - HORYNA, B. (ed.), *Judaismus-Křesťanství-Islám*, Nakladatelství Olomouc, 2003, s. 216 – 216, s. 216.

<sup>220</sup> VLKOVÁ, G. I., *Úvod do prorocké mudroslovné literatury Starého zákona*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, s. 79.

<sup>221</sup> ČEP, *Starý zákon*, poznámka „n“, s. 453.

nástroje. Stejně tak žalmy 69 a 80. Žalmy 61 a 62 jsou svým prvním veršem určeny pro předního zpěváka za doprovodu strunného nástroje. Strunný nástroj slouží dle 71,22 ke vzdávání chvály, citara jako doprovodný nástroj ke zpěvu žalmů. Žalm 76 je svým prvním veršem určen pro předního zpěváka za doprovodu strunných nástrojů. Buben, citara a harfa jsou v 81,3 uvedeny jako nástroje, kterými se spolu s prozpěvováním žalmů má plesat a hlaholit Bohu. Harfě je na tomto místě přisouzen přívlastek „líbezná“. V žalmu 92,4 slouží nástroj o deseti strunách, harfa a citara jako doprovod ke vzdávání chvály, ke zpěvu žalmů a k hlásání Božího milosrdenství a věrnosti. Výzva ke zpěvu žalmů Hospodinu při citaře, k hlaholu před Hospodinem za doprovodu trub a polnic je v žalmu 98,5-6. Toto troubení bylo v Izraeli znamením nástupu králů na trůn, provázelo Hospodinovo nastolení králem (Ž 47) a připomíná také zvuk rohu na Sinaji (Ex 19).<sup>222</sup> V Ž 108,3, podobně jako v 57,9, chce žalmista „probudit“ citaru a harfu jako doprovod ke zpěvu žalmů a vzdávání chvály Hospodinu. Hra na harfu o deseti strunách slouží v 144,9 jako doprovod ke zpěvu žalmů. V 147,7 vybízí žalmista ke zpěvu žalmů při citaře. Buben a citara jsou v žalmu 149,3 doprovodnými nástroji při zpěvu žalmů.

## **1.6. Zvuk hudebních nástrojů jako symbol přítomnosti Hospodina**

Všechna znamení symbolizující přítomnost Hospodina, zvuk rohu či polnice nevyjímaje, mají upozorňovat Izraelity, že jde o něco velmi závažného,<sup>223</sup> jak vyplývá i z následujících biblických textů:

O troubení rohu se mluví v Ex 19,13.16.19. Před vydáním Desatera na hoře Sinaji Hospodin Mojžíšovi nařídil, že nikdo nesmí vystoupit na horu. Teprve až dlouze zatroubí roh, smějí na horu vystoupit. Třetího dne ráno hřmělo a blýskalo se, na hoře byl těžký oblak a byl slyšet velmi pronikavý zvuk polnice. Celá hora Sinaj byla zahalena kouřem. Zvuk polnice víc a více sílil. Když Hospodin vyhlašoval Desatero, všechen lid ve verši 20,18 pozoroval hřmění a blýskání, zvuk polnice a kouřící horu. Na tuto událost se odvolává autor listu Židům v 12,19. Zmiňuje i zvuk polnice.

---

<sup>222</sup> JB, poznámka „d)“, s. 998.

<sup>223</sup> Starý zákon. Překlad s výkladem. Svazek 2. EXODUS – LEVITICUS, s. 19.

Elíhú v Jb 33,26 Jóbovi říká, že bude-li člověk prosit Boha a on v něm najde zalíbení, ukáže mu svou tvář za hlaholu polnic. Tento slovní obrat je jedním z vyjádření připomínající chrámový kult, zvláště bohoslužbu zachycenou v žalmech.<sup>224</sup>

Dle Ž 47,6 vystoupil za hlaholu a zvuku polnic Hospodin vzhůru.

V Iz 27,13 se říká, že v den, kdy Hospodin zaduje na velikou polnici, přijdou lidé bez domova v zemi asyrské i vyhnanci z egyptské země a budou se klanět Hospodinu na svaté hoře v Jeruzalémě.

Poté, co Bůh slibuje, že bude záštitou svému lidu, zaduje Hospodin v Za 9,14 na polnici, vydá se na pochod ve vichřicích z jihu.

### **1.7. Nástroje provázející prorokování**

V některých případech bylo prorokování spojeno s instrumentálním doprovodem. V Bibli se s tím můžeme setkat na těchto místech:

David má po svém pomazání od Samuela vstoupit na Boží pahorek, na kterém jsou pelištejská výsostná znamení. Má tam narazit na hlouček proroků sestupujících z posvátného návrší. Proroci mají být v 1 S 10,5 v prorockém vytržení a před nimi má být harfa, buben, píšťala a citara.

Úryvek z 1 Pa 25,1-6 je zmíněn v kapitole 1.2. této části.

### **1.8. Nástroje provázející přísahu Hospodinu**

Hudební nástroje mohly provázet také přísahu Hospodinu, o čemž svědčí 2 Pa 15,14. Izraelité přísahali Hospodinu mocným hlasem a nadšeným hlaholem za zvuku trubek a polnic.

### **1.9. Při modloslužbě**

Používání hudebních nástrojů při náboženských obřadech nebylo výsadou vyvoleného národa. Spíše je zřejmé, že hudební nástroje byly využívány při službě božstvům téměř všemi starými kulturami Předního východu. V Da 3,5-15 se mluví o použití hudebních nástrojů při modloslužbě v Babylónské říši. Král Nebúkadnesar nařídil, aby se všichni lidé

---

<sup>224</sup> *Starý zákon. Překlad s výkladem. Svazek 8. JÓB*, Praha: Kalich, 1981, s. 238.



klaněli před zlatou sochou poté, co uslyší hlas rohu, flétny, citary, harfy, loutny, dud a rozmanitých strunných nástrojů. Kdo by neuposlechl a neklaněl se v určenou dobu po zaznění hlasu těchto hudebních nástrojů zlaté soše, měl být vhozen do rozpálené pece. Hvězdopřevodci žalovali Nebúkadnesarovi, že Daniel, Chananjáš, Míšael a Azarjáš se soše neklanějí.

## **1.10. V boji**

Použití hudebních nástrojů v boji mělo více důvodů. Sloužilo k vydávání signálů, a to jak k varování, ke svolávání, k útoku, k ústupu či k ukončení pronásledování. Zcela jistě mělo použití hudebních nástrojů i psychologický vliv. Dodávalo odvalu bojovníkům a nahánělo strach nepřítelům. Z těchto důvodů používali hudební nástroje v boji nejen Izraelité, ale prakticky všechny staré (a vlastně nejen staré) armády. Pro Izraelity mělo použití hudebních nástrojů ale ještě další důvod. Zvuk trubek a rohů (pozounů a polnic) měl upozornit Hospodina, připomenout mu jeho vyvolený národ v těžké chvíli. Tato posvátnost byla zdůrazněna faktem, že k trubení na tyto hudební nástroje byli určeni kněží. Zvuk polnice byl taktéž symbolem Boží přítomnosti (viz kap. 1.6. této části), což nepochybně posilovalo bojující Izraelity. O úloze hudebních nástrojů v boji svědčí mimo verše Nu 10,9, který je zmíněn v kapitole 1.1. této části, tato biblická místa:

V Nu 31,6 poslal Mojžíš při boji s Midjánci do boje dvanáct tisíc Izraelitů, po tisíci na pokolení, a s nimi Pinchasa se svatou zbrojí a válečnými trubkami.

Text Joz 6,1-21 pojednává o dobytí Jericha Izraelity. Mluví se zde o polnicích z beraního rohu, či jen o polnicích nebo jen o beraním rohu. Zřejmě jde o různý způsob slovního vyjádření jednoho a téhož hudebního nástroje. Na Hospodinův příkaz mají všichni izraelští bojovníci po šest dní každý den jednou obejít Jericho. Spolu s bojovnicí má obcházet město i sedm kněží se sedmi polnicemi z beraních rohů. Tito kněží s polnicemi půjdou před Hospodinovou schránou smlouvy. Sedmého dne mají Izraelité, Hospodinova schránka i kněží s polnicemi obejít město sedmkrát a kněží mají zatroubit na polnice. Na polnice mají zatroubit táhlým tónem. Jakmile lid uslyší zvuk polnice, má spustit mohutný válečný pokřik. Hradby Jericha se mají zhroutit a lid má vstoupit do města. Jozue nařídil Izraelitům, co mu Hospodin přikázal. Sedm kněží neslo před Hospodinovou schránou polnice a za pochodu na ně troubilo. Sedmého dne obešli Izraelité město sedmkrát, a když

obcházelí posedmé, stalo se zatroubení na polnice signálem, aby lidé spustili válečný pokřik. Hradby se zhroutily a Izraelité dobyli Jericho. Přestože Jericho nebylo v té době veliké město, ale spíše pevnost, jejíž „král“ byl pravděpodobně pouze vojenským velitelem, mělo toto vítězství velký vojenský a psychologický význam.<sup>225</sup>

Soudce Ehúd v Sd 3,27 dal troubit na polnici, Izraelci s Ehúdem v čele vytáhli do boje s Moábci. V 7,8.16.18.19.20.22 se mluví o troubení na polnice. Soudce Gedeón si podle Hospodinových instrukcí vybral tři sta mužů pro boj s Midjánci. Ostatní jsou propuštěni domů. Lid si tedy vzal potravu a svoje polnice a mimo těch tří set se odebral do svých stanů. Těch tři sta mužů bylo rozděleno do tří oddílů, všichni dostali do rukou polnice a prázdné džbány, do džbánů pochodně. Gedeón jim poručil, aby poté, co on zatroubí na polnici, zatroubili na své polnice okolo celého tábora Midjánců a zvolali: „Za Hospodina a za Gedeóna.“ Gedeón se sto muži, kteří byli s ním, na počátku prostřední noční hlídky přišli na okraj tábora. Zatroubili na polnice a rozbili džbány, které měli v rukou. Na to znamení všechny tři oddíly najednou zatroubily na polnice a rozbily džbány. Do levé ruky si muži vzali pochodně, do pravé polnice. Troubili a volali: „Meč za Hospodina a za Gedeóna.“ Zůstali stát kolem tábora. Zatímco tři sta mužů troubilo na polnice, v táboře nastal zmatek. Hospodin obrátil v celém táboře meč jednoho proti druhému a celý tábor se dal na útěk.

Jóab, jeden z Davidových přívrženců, pronásledoval se svými muži Saulovy služebníky vedené Abnérem. Na Abnérovu výzvu dal Jóab v 2 S 2,28 zatroubit na polnici, všechen lid se zastavil a dál už Abnéra a jeho muže nepronásledoval. Poté, co Jóabovi zbrojnoši zabili Abšalóma, dal Jóab v 18,16 zatroubit na polnici a lid přestal Izraelce pronásledovat.

Judský král Abijáš před bitvou se zbytkem Izraele volal na své protivníky, že v čele Judejců je Bůh. Hospodinovi kněží v 2 Pa 13,12 hlaholí zvučnými trubkami proti Izraelcům. V 13,14 se během bojů Judejci ocitli v obklíčení. Úpěnlivě volali k Hospodinu a kněží troubili na trubky.

V kontextu zdůraznění Hospodinovy vlády nad zvěří i ptactvem se v Jb 39,24-25 mluví o tom, že kůň nedá na nic než na zvuk polnice, zařehtá, kdykoli polnice zazní, zdaleka větří bitvu, povely velitelů a válečný ryk.

---

<sup>225</sup> „Jozue a zaslíbená země“. In: BEITZEL, B. J. (ed.), *Biblica – Biblický atlas*, Praha: Fortuna Libri Praha, 2007, s. 170 – 181, s. 172.

Prorok Jeremiáš v Jr 4,19.21 slyší ve svém nitru hlas polnice a válečný ryk, vidí korouhev. V 42,14 varuje Hospodin ústy proroka judský lid, který odmítá bydlet v zaslíbené zemi, ale chce jít do Egypta, kde neuvidí válku a neuslyší zvuk polnice, kde bude mít dostatek chleba.

Při Hospodinově ohlášení dne zmatku se v Ez 7,14 zatroubí na trubku a všechno bude připraveno, ale do boje nikdo nevyjde, protože přijde Hospodinovo rozhorlení na všechen hučící dav.

Moáb má v Am 2,2 zemřít ve hřmotu vřavy a za válečného ryku při zvuku polnice.

Vojáci Judy Makabejského prosili Hospodina o pomoc v boji proti pohanům. Potom zatroubili v 1 Mak 3,54 na polnice a spustili mohutný pokřik. Juda pak ustanovil velitele lidu. Když protivníci Judy Makabejského vytáhli proti němu k boji, Judovi mužové v 4,13 zaduli do polnic a rozpoutala se bitva. Poté, co Juda se svými třemi oddíly zaútočil na pevnost Dathemu, bojovníci vpadli v 5,33 nepříteli do týla, zaduli do polnic a vykřikovali modlitby. Král Antiochos V. se v 6,33 rozhodl zaútočit u Bét-zekarije na vojsko Judy Makabejského. Za zvuku polnic se královo vojsko sešikovalo k bitvě. V 7,45 po vítězství Judova vojska nad vojskem vedeným Nikánórem pronásledovali Judejci poražené vojsko a na oslavu vítězství za nimi troubili na polnice. Stejná událost je popisována v 2 Mak 15,25, kde Nikárónovo vojsko postupovalo za zvuku polnic a zpěvů. V 1 Mak 9 se vojsko vedené Bakchem a Alkimem střetlo s vojskem Judy Makabejského. Nepřátelské vojsko se rozdělilo na dvě části. Z obou stran se k Judovu vojsku ve 12. verši blížil šik za zvuku polnic. Polnice zaznívaly i z Judova vojska. Jóchanan se svými bojovníky se chystali střetnout s Kendebaiosovým vojskem, Judejci v 16,8 zaduli do polnic a nepřátelé byli zahnáni na útěk.

### **1.11. Varování před nebezpečím**

Pronikavý zvuk trubek a rohů (pozounů a polnic) byl ideálním prostředkem k varování před nebezpečím. Nástroje vydávající pronikavý zvuk ostatně používali k tomuto účelu nejen Izraelité, ale i obyvatelé okolních národů. Použití hudebních nástrojů k varování před nebezpečím je popsáno na těchto místech:

Při stavbě hradeb Jeruzaléma hrozilo nebezpečí napadení nepřáteli. Každý měl tedy u sebe při stavbě hradeb zbraň. Nehemjáš tehdy přikázal v Neh 4,14 stavitelům hradeb, že se mají shromáždit na místo, odkud uslyší zvuk polnice.

V Iz 18,3 všichni obyvatelé světa, až se vyzdvihne na horách korouhev, uvidí, až se zatroubí na polnici, uslyší.

V Jr 4,5 se v Judsku má troubit na polnici a rozhlásit, že se má lid shromáždit do opevněných měst. Lid má v 6,1 troubit na polnici a prchat do bezpečí, do Jeruzaléma, protože ze severu hrozí nebezpečí. V 6,17 ustanovil Hospodin nad lidem strážné a přikázal, aby lid věnoval pozornost hlasu polnice. Ale lid řekl, že nebude dávat pozor.

Izraelité mají v Oz 5,8 zatroubit v Gibeji na polnici, na pozoun v Rámě, křičet na poplach v Bét-ávenu, protože nepřátelé táhnou proti Benjaminovi.

V Sf 1,16 se mluví o Hospodinově dni, dni ničení a zkázy. Ten den bude také dnem polnice a válečného ryku nad opevněnými městy.

V Jl 2,1 je výzva k trubení na polnici na Siónu, ke křiku na poplach na Hospodinově svaté hoře.

Hospodin se v Am 3,6 ústy proroka ptá, zda se lid netřese, když se ve městě troubí na polnici.

Když obyvatelé pevnosti Dathemy viděli velké množství lidu, jak zvedají žebříky a vlečou obléhací stroje, troubili v 1 Mak 5,31 na polnice a velmi křičeli.

## **1.12. Svolávání lidu a povely nástupu cesty**

Trubky a rohy (pozouny a polnice) sloužily také ke svolávání lidu či k povelu nástupu cesty. Zřejmě byl vytvořen a ustálen určitý jednoduchý systém způsobu trubení, kdy různé způsoby trubení znamenaly určitý povel či příkaz nebo varování. Dokládají nám to tato biblická místa:

Úryvek z Nu 10,2-8 je zmíněn v kapitole 1.1. této části.

Soudce Gedeón v Sd 6,34 zatroubil na polnici a tak svolal k sobě Abiezerovce.

Ničemník Šeba zatroubil v 2 S 20,1 na polnici a zvolal: „My nemáme podíl v Davidovi, nemáme dědictví v synu Jišajovu. Každý ke svým stanům, Izraeli!“ Později pronásledoval

Jóab Šebu. Ten se uchýlil v Abel-bét-maace. Jóab obléhal město. Poté, co lidé z Abel-bét-maaky uťali Šebovi hlavu a hodili ji Jóabovi přes hradby, zatroubil v 20,22 Jóab na polnici a jeho muži se rozešli od města ke svým stanům.

Hospodin v Jr 51,27 vyzývá Izraelity, aby vztyčili korouhev, zatroubili mezi pronárody na polnici a posvětili proti Babylónu k boji pronárody, svolali proti němu království.

V Jl 2,15 je příkaz k trubení na polnici na Siónu, k pústu a ke svolání slavnostního shromáždění.

Troubení na polnici se v dávných dobách užívalo např. také pro svolávání ke sklizni.<sup>226</sup>

### **1.13. Pomazání za krále**

Pomazání izraelských králů provázelo trubení na polnice. Mimo to, že jejich pronikavý zvuk do daleka oznamoval tuto výjimečnou událost, všimněme si ještě souvislosti se skutečností, že zvuk polnice byl symbolem Boží přítomnosti (viz kap. 1.6. této části). O úloze hudebních nástrojů v souvislosti s pomazáním na krále se můžeme dočíst na těchto místech:

V 2 S 15,10 poslal Abšalóm do všech izraelských kmenů zvědy a poručil jim: „Jakmile uslyšíte polnici, provolejte: Abšalóm se stal v Chebrónu králem!“

Při pomazání Šalomouna za krále se má v 1 Kr 1,34 zatroubit na polnici a volat: „Ať žije král Šalomoun.“ Po pomazání Šalomouna za krále zatroubili v 1,39-40 na polnici a všechen lid provolal slávu Šalomounovi. Všechen lid pak šel vzhůru za Šalomounem, pískal na píšťaly a velmi se radoval. Země od toho hluku až pukala. Jóab, který byl na hostině u Adóniáše, zaslechl v 1,41 zvuk polnice. Jednalo se o trubení na polnici při pomazání Šalomouna za krále, jak je popsáno v 1,39.

Při pomazání Jehúa za krále nad Izraelem každý vzal v 2 Kr 9,13 své roucho, položil mu je pod nohy na schody, zatroubili na polnice a provolávali: „Jehú se stal králem!“ Při pomazání Jóaše za krále stál v 11,14 král podle řádu na svém stanovišti, velitelé a trubači stáli u krále, všechen lid se radoval a trubil na trubky.

---

<sup>226</sup> SANTE, C., DI, *Židovská modlitba*, Praha: OIKÚMENÉ, 1995, s. 204.

Když byl v chrámě pomazán Jóaš za krále, stáli v 2 Pa 23,13 velitelé a trubači u krále, všechen lid se radoval a troubil na trubky, byly tam zpěváci s hudebními nástroji a hlasatelé oslavující krále.

#### **1.14. Radostné události**

Zpěv, případně provázený hudebními nástroji, patřil, stejně jako u okolních národů, k oslavám radostných událostí v Izraeli. To se týkalo nejen ryze náboženských slavností, ale i událostí v ostatních oblastech života Izraelitů. Znovu nezapomínejme na to, že celý život příslušníků vyvoleného národa, i ty nejušednější události, měly náboženský podtext. Hudba patřila neodmyslitelně k životu biblických lidí, což dokumentují i následující texty:

Lában vyčítá v Gn 31,27 Jákobovi, který od něj tajně odešel, že by jej radostně vyprovodil s písničkami, s bubínkem a citarou.

Úryvek z Nu 10,10 je zmíněn v kapitole 1.1. této části.

Bohatýr Jiftách před bitvou s Amónovci slíbil v případě vítězství obětovat v zápalnou oběť toho, kdo mu vyjde naproti z vrat jeho domu. Po vítězné bitvě a návratu domů mu v Sd 11,34 vyšla naproti s bubínky a tancem jeho dcera.

Poté, co Jonatán porazil výsostné znamení pelištejské v Gebě, dal Saul v 1 S 13,3 troubit na polnici po celé zemi a vyhlásil: „Saul porazil výsostné znamení pelištejské.“ Když se vracel David po vítězství nad Goliášem, vyšly mu v 18,6 vstříc ze všech izraelských měst zpívající a tančící ženy s radostí, s bubínky a loutnami.

Po vítězné bitvě nad Amónovci a Moábci se Izraelité v čele s Jóšafatem vraceli s radostí do Jeruzaléma. V 2 Pa 20,12 přišli do Jeruzaléma, do Hospodinova domu s harfami, citarami a trubkami.

V Neh 12,27.35.36.41 jsou zmíněny hudební nástroje v souvislosti s posvěcením jeruzalémských hradeb. Byli vyhledáni a přivedeni do Jeruzaléma levité, aby uspořádali radostnou slavnost posvěcení. Tato slavnost byla spojena s díkuvzdáním a zpěvem za doprovodu cimbálů, harf a citar. V textu jsou jmenováni kněží s trubkami a také ostatní hudebníci s hudebními nástroji Davida. Zvuk trubek a dalších hudebních nástrojů přispívá

k radostnému a slavnostnímu rázu slavnosti.<sup>227</sup> Radostné veselí Jeruzaléma se do daleka rozléhalo.

Hospodin ústy proroka Jeremiáše v Jr 31,4 oznamuje, že znovu zbuduje pannu izraelskou. Znovu se ozdobí bubínky a vyjde k tanci s těmi, kdo se smějí. Pannou izraelskou je zřejmě myšlen celý izraelský národ.

Národy, které ohrožovali Asyřané, poslaly posly k vrchnímu veliteli asyrského vojska Holofernésovi. Tito poslové žádali o mír. Holofernés se svým vojskem obsadil opevněná města. Obyvatelé jej v Júd 3,7 přivítali s věnci, tancem a bubínky.

V době Judy Makabejského, kdy Jeruzalému hrozilo napadení, se v 1 Mak 3,45 uvádí, že byla odňata radost Jákobovi, zmlkla loutna i citara. V 9,39-41 jsou hudební nástroje zmíněny v souvislosti s chystanou velikou svatbou Jambrijců. Vdávát se měla nevěsta jednoho z kenaanských velmožů. Naproti průvodu nevěsty šel ženich spolu se svými přáteli a bratry s bubínky a mnohými hudebními nástroji. Všichni byli ozbrojeni. Jonatan a jeho bojovníci je přepadli z úkrytu a pobili je. Svatba se proměnila v truchlení a zvuk hudebních nástrojů v žalozpěv. Na jiném místě této knihy ve verši 13,51 vešel po dobytí jeruzalémského hradu do něj Šimeón s chválami a s palmovými ratolestmi za zvuku citar, cymbálů a charf, s chvalozpěvy a písněmi.

Jeden anděl zvolal v Zj 18,22 proti Babylónu, že bude svržen a nezbude po něm ani památka. Neozve se v něm harfa, píšťala ani trubka, nikdy v něm nezazní hudba.

### **1.15. Nástroje sloužící k obveselení**

Hudební nástroje sloužily také k obveselení, k zahnání smutku, který byl v té době vnímán jako důsledek působení zlých duchů. Zde si můžeme připomenout souvislost s účelem zvonečků na kněžském rouchu (viz kap. 1.2. této části). Zvuk hudebních nástrojů provázel i hostiny, které se mohly zvrhnout v divoké pitky. O hudebních nástrojích sloužících k obveselení je zmínka v následujících biblických textech:

Příkladem mohou být verše 1 S 16,16.23. Saula přepadal zlý duch od Hospodina. Saulovi služebníci mu navrhli, aby byl vyhledán někdo, kdo umí hrát na citaru. Jeden ze služebníků se zmínil o synu Jišaje Betlémského – Davidovi. Saul tedy poslal pro Davida.

---

<sup>227</sup> *Starý zákon. Překlad s výkladem. Svazek 7. EZDRÁŠ – NEHEMJÁŠ – ESTER*, Praha: Kalich, 1980, s. 123.

Kdykoli na Saula doléhal zlý duch, hrál David na citaru. Saulovi to přinášelo úlevu. V 18,10 poté, co se Saula znovu zmocnil zlý duch od Boha, hrál David na citaru jako každý den. Stejně tak v 19,9, kdy se Saula opět zmocnil zlý duch od Boha, měl Saul přítom kopí v ruce a David hrál na citeru.

Jób při své řeči proti svévolníkům v Jb 21,12 zmiňuje, že hulákají při bubínku a citaře a radují se za zvuku flétny.

Prorok Izaiáš mluví v Iz 5,12 o opilcích, na jejichž pitkách jsou mimo vína i citara a harfa, bubínek a píšťala. V 24,8 je jedním z mnoha aspektů trápení ohlašovaných prorokem i konec veselí bubnů a veselí citary. V 30,29 se má naplnit radostí srdce těch, kdo doufají v Hospodina, jako tomu, kdo jde za zvuku píšťal. Na jiném místě prorok mluví proti Asýrii, která jiné bila holí. Každé švihnutí metlou, které jí Hospodin zasadí, dopadne v 30,32 za zvuku bubínků a citar. Patrně zde jde o vyjádření radosti Izraelců, kteří pod Asýrií trpěli.

Prorok Ezechiel tlumočí Hospodinova slova proti Týru. Hospodin v Ez 26,13 učiní přítrž hluku jeho písní, nebude se rozléhat zvuk jeho citar.

V Am 6,5 slyšíme Hospodinovo běda těm, kdo žijí v přepychu, kdo blábolí za zvuku harfy a vymýšlejí si hudební nástroje jako David, ale nad Josefovou těžkou ranou se netrápí.

## **1.16. Ve chvílích smutku**

Hudební nástroje provázely Izraelity i při smutných událostech, jak je vidět i z těchto textů:

Jób ve svém nářku v Jb 30,31 mluví o tom, že jeho citara zní při truchlení a jeho flétna zní při hlasu plačících. Fléten se užívalo mimo jiné při pohřbu.<sup>228</sup> ČSP uvádí místo „citaru zní při truchlení“ výraz „lyra je naladěna pro smuteční obřad“.

V Ž 77,7 si žalmista v době soužení připomíná, jak hrával na struny.

Ve verši Iz 16,11 v prorokově nitru všechno sténá nad Moábem jak citara.

V Abk 3,19 je na konci modlitby proroka Abakuka na způsob tklivé písně určeno, že píseň je pro předního zpěváka za doprovodu strunných nástrojů.

---

<sup>228</sup> ŠKRABAL, P., „Hudba“. In: ŠKRABAL, P. – aj., *Příruční slovník biblický*, s. 160.



## 1.17. Přirovnání či podobenství

Podobenství je velmi častým, až příznačným způsobem vyjadřování lidí Předního východu tehdejší doby. Pro vyjádření podobenství je užíváno vše, s čím se lidé setkávají ve svém životě, hudbu a hudební nástroje nevyjímaje. Konkrétní přirovnání můžeme najít na těchto místech:

Prorok má v Iz 58,1 volat bez zábrán z plna hrdla, rozezvučet svůj hlas jako polnici a ohlašovat izraelskému lidu jeho nevěrnost.

Hospodin ústy proroka v Jr 48,36 vyhlašuje, že mu bude kvůli Moábovi a kvůli mužům Kír-cheresu hlučet srdce jako píšťaly.

V Ez 33,3-6 je použit příměr strážce, kterého si lid v případě války ustanoví. Strážce má zadat na polnici a varovat lid vždy, když bude přicházet nebezpečí. Pokud někdo uslyší hlas polnice a nedá se varovat, padne jeho krev na jeho hlavu. Jestliže však strážce uvidí nebezpečí a nezaduje na polnici a nebude lid varovat, a někdo z lidu bude pro svou nepravost zachvácen, Hospodin bude volat strážného k odpovědnosti za jeho krev. Ezechiela Hospodin ustanovil strážcem izraelského domu. Uslyší-li prorok od Hospodina slovo, musí vyřídít lidu Jeho varování.

V rámci připomenutí zničení Egypťanů při přechodu Rudým mořem je v Mdr 19,18 uveden obraz proměňujících se živlů připodobněných k měnícím se tónům nápěvu na strunném nástroji. Dle komentáře v poznámce k ČEP<sup>229</sup> jde o násilný obraz. Hudebník hraje na strunný nástroj různé nápěvy, i když každá struna má stále stejný zvuk. Tak umí Hospodin přetvářet i své stvoření.

Halasná a tlachavá žena je v Sír 26,27 přirovnávána k válečné polnici, která zahání na útěk. V 40,21 je rčení, že píšťala a harfa zpříjemňují zpěv, ale nad to obojí je příjemná řeč.

Apoštol na velmi známém místě 1 K 13,1 krásně mluví o tom, že kdyby mluvil jazyky lidskými i andělskými, ale neměl by lásku, je jenom dunící kov a zvučící zvon. V 14,7-8 Pavel přirovnává dar jazyků k hudebním nástrojům. Jako příklad mu slouží flétna, kytara a polnice. Poukazuje na to, že kdyby flétna nebo kytara nevydávaly odlišné tóny, nebylo by

---

<sup>229</sup> ČEP, *Starý zákon*, poznámka „x“, s. 907.

možno rozeznat nápěv, který se na nich hraje. A kdyby polnice vydala neurčitý zvuk, kdo by se připravoval k bitvě?

Ve Zj 1,10 autor popisuje, jak se ocitl ve vytržení ducha a uslyšel za sebou mocný hlas jako zvuk polnice. K autorovi znovu mluví v 4,10 hlas, který zněl jako hlas polnice, a který k němu mluvil v 1,10. V 5,8 každý ze čtyřadvaceti starců, kteří padli na kolena před Beránkem, měl loutnu a zlatou nádobu naplněnou vůní kadidla. V 14,2 měl pisatel vidění Beránka, který stál na hoře Sión, a s ním sto čtyřicet čtyři tisíce vyvolených. Přitom slyšel hlas z nebe jako hukot množství vod a zvuk mocného hřmění. Znělo to, jako když hudebníci rozezvučí své nástroje.

### **1.18. V souvislosti s koncem světa**

V textech souvisejících s koncem světa se v Bibli velmi často mluví o zvuku polnice či rohu. Můžeme si všimnout souvislosti se symbolikou přítomnosti Hospodina (viz kap. 1.6. této části). Dále můžeme poukázat na proroctví týkající se oživení mrtvých, ve kterém se říká, že uslyší hlas šófaru.<sup>230</sup> O tom svědčí následující texty:

V Mt 24,31 mluví Ježíš o příchodu Syna člověka s velkou mocí a slávou, který vyšle své anděly s mohutným zvukem polnice. Andělé pak shromáždí Jeho vyvolené z celého světa.

V 1 K 15,52 píše apoštol o konci světa, kdy všichni budeme proměněni. Stane se to naráz, v okamžiku, až se naposled ozve polnice. V 1 Te 4,16 zazní při příchodu Páně povel, hlas archanděla a zvuk Boží polnice.

Poté, co Beránek rozlomil sedmou pečeť, a po nastalém mlčení, bylo ve Zj 8,2-9,14 sedmi andělům, stojícím před Bohem, dáno sedm polnic. Šest andělů postupně troubilo na polnice a po každém zatroubení přišla na zem hrůzná katastrofa. Jeden z andělů v 10,7 potvrzuje, že ve dnech, kdy zazní polnice sedmého anděla, naplní se Boží tajemství. Ti, kdo zvítězili nad dravou šelmou, stáli v 15,2 na jiskřícím moři, měli Boží loutny a zpívali píseň Božího služebníka Mojžíše a píseň Beránkovu.

---

<sup>230</sup> Divecký, F., *Židovské svátky*, s. 37.

## 1.19. Ostatní souvislosti

V této kapitole jsou uvedeny zmínky o hudebních nástrojích v ostatních souvislostech. S přihlédnutím k předchozím kapitolám zde můžeme vidět až překvapivou rozmanitost a pestrost života lidí starověkého Izraele, jak nám ukazují tato biblická místa:

Júbál je v Gn 4,21 nazván praotcem všech hrajících na citaru a flétnu. Josephus Flavius pokládá Júbala za vynálezce psaltéria a harfy (Opera omnia, I., 14).<sup>231</sup>

V Ž 49,5 předloží žalmista při citaře svou hádanku i výklad.

V Iz 14,11 je hlučný zvuk harf krále babylónského podle proroka projevem jeho pýchy. V 23,16 je zmíněna písnička o nevěstce: „Vezmi citaru, obcházej město, nevěstko zapomenutá, hezky hrej, zpívej píseň za písní, ať se připomeneš.“ Citara zřejmě sloužila nevěstkám ke vzbuzení pozornosti.

V úvodu žalozpěvu nad týrským králem prorok v Ez 28,13 zmiňuje, že jeho bubínky a flétny byly zhotoveny ze zlata.

Protože Izraelité přestoupili Hospodinovu smlouvu a vzepřeli se proti Božímu zákonu. V Oz 8,1 je výzva: „Polnici k ústům! Jak orel na dům Hospodinův!“

V Za 14,20 se mluví o tom, že po porážce, kterou připraví Hospodin všem národům bojujícím proti Jeruzalému, bude na zvoncích koní nápís: „Svatý Hospodinu“. Kůň symbolizující lidskou sílu a nedůvěru v Hospodina bude posvěcen, vše se stane svatým pro Hospodina, nebude už rozdíl mezi původně nesvatým a svatým.<sup>232</sup>

---

<sup>231</sup> GEIST, B., *Původ hudby*, Praha-Bratislava: Supraphon, 1970, s. 18.

<sup>232</sup> ČSP, poznámka „v23“, s. 1154.

## Závěr

### 1. Hudební nástroje v Bibli - shrnutí

V této práci jsem se snažil umožnit čtenářům nahlédnout do života biblických národů a lidí. Pokusil jsem se přiblížit jejich hudbu a zvláště hudební nástroje, které používali. Význam této práce je i v tom, že v češtině nebyla dosud zpracovaná žádná monografie uceleně se zabývající biblickými hudebními nástroji.

Starověké velké kultury Předního východu přinesly společně s kulturami staré Číny a staré Indie zásadní změnu v hudbě. Důležitou roli zde hraje i kultura izraelského národa. Hudbu Izraelitů, stejně jako ostatní oblasti jejich života, ovlivňovaly okolní národy Předního východu. Významnou výjimku ve srovnání s okolními národy si Izraelité uchovali v pojetí původu hudby. Dle nich má hudba historický, nikoli nadpřirozený, původ. O významu hudby v životě Izraelitů se můžeme dočíst především z Bible. Jejich hudba měla především náboženskou úlohu, byla však zastoupena i v jejich všedním životě. Nesmíme zapomenout, že pro Izraelity měla každá činnost či událost v jejich životě náboženský charakter.

Při určování hudebních nástrojů uvedených v Bibli narážíme na velké obtíže. Z tohoto důvodu jsou i v různých překladech Bible některé hudební nástroje přeloženy rozdílně.

Ve Starém zákoně se hudební nástroje vyskytují na mnoha místech, a to především v hebrejských textech. Méně pak v řeckých textech. V aramejských textech se hudební nástroje vyskytují jen na jednom místě, a to ve třetí kapitole knihy Daniel. V Novém zákoně se taktéž mluví o hudebních nástrojích, především v Apokalypse.

V Bibli jsou zastoupeny idiofony, membranofony, chordofony i aerofony. Jedná se tedy o všechny nástrojové skupiny, pochopitelně s výjimkou elektrofonů.

Jelikož Izraelité přejímali umění sousedních národů, je možné k objasnění tvaru, materiálu a způsobu užívání biblických hudebních nástrojů vycházet z hudebních nástrojů tehdejších okolních národů. Biblické hudební nástroje jsou velmi rozmanité. Některé z nich jsou velmi jednoduché, jiné jsou poměrně složité, všechny jsou však důkazem poměrně velké vynalézavosti jejich tvůrců. Biblické hudební nástroje mají jedno společné – všechny

umožňují vydávat na svou dobu velmi kvalitní hudební zvuk. Zvláštní postavení mezi biblickými hudebními nástroji zaujímá šófar, který je používán při obřadech židovského náboženství až do dnešní doby.

Hudební nástroje, o nichž se mluví v Bibli, mají také zásadní význam pro pozdější vývoj hudebních nástrojů a hudby vůbec. „Nástroje starožidovské a perskoarabské kultury, stejně jako nástroje starého Egypta, předjímají zhusta evropský instrumentář, tak, jak jej známe u starých Řeků a Římanů i ze středověké Evropy.“<sup>233</sup>

Už bylo řečeno, že v Bibli jsou hudební nástroje zmíněny v různých souvislostech. I když Izraelité nerozdělovali svůj život na náboženskou oblast a běžný život, z dnešního pohledu můžeme události, v souvislosti s kterými se mluví i o hudebních nástrojích, zařadit do těchto dvou velkých skupin.

V náboženské oblasti se o hudebních nástrojích mluví při nařízení řádu troubení, při bohoslužbách v chrámu, při slavení svátků, při oslavování Hospodina a při přednášení žalmů. Hudební nástroje jsou také zmíněny jako symbol přítomnosti Hospodina, provázejí prorokování či přísahu Hospodinu. V knize Daniel jsou hudební nástroje zmíněny v souvislosti s modloslužbou.

V běžném životě jsou hudební nástroje používány v boji, jako prostředek varování před nebezpečím, je jimi svoláván lid a vydávány povely k nástupu cesty. Jsou používány při pomazání za krále a při radostných událostech. Hudební nástroje slouží k obveselení, ale jsou používány i ve chvílích smutku. Slouží i k vyjádření podobenství či přirovnání, mluví se o nich v souvislosti s koncem světa a v dalších souvislostech.

## **2. Hudební nástroje v Bibli – inspirace pro nás**

Bible je pro nás obrovskou pokladnicí, ze které můžeme čerpat posilu, poučení, napomenutí, moudrost a inspiraci pro svůj život. Je to ostatně Boží slovo, které neztrácí na svém významu ani tím, že je zapsáno v lidské řeči. Spíše naopak. Pokud se v Bibli mluví o hudbě a o hudebních nástrojích, jistě to nemůžeme přejít mávnutím ruky. Co tedy nám chce Boží slovo tím, že mluví o hudbě a hudebních nástrojích, říct? Je toho jistě mnoho a není úkolem této diplomové práce vyčerpávajícím způsobem tuto otázku odpovědět. Ale něco

---

<sup>233</sup> ČÍŽEK, B., *Hudební nástroje evropské hudební kultury*, Praha: Aventinum nakladatelství, 2002, s. 10.

přece. Především to, že hudba a hudební nástroje byly a jsou velmi důležitou součástí bohoslužby. Ne nadarmo se říká, že kdo zbožně zpívá, dvakrát se modlí. Spojení modlitby s hudebními nástroji nám zcela jedinečným způsobem dokládají texty žalmů. A nejen ony. Dále můžeme vidět, že k modlitbě a oslavě Hospodina slouží v Bibli rozmanité hudební nástroje – bicí, dechové či drnkací. Snad nám to může naznačovat, že žádný hudební nástroj není z náboženského užití vyloučen. Nemůžeme také přehlédnout, jak často se v Bibli mluví o hudbě a hudebních nástrojích v souvislosti s oslavou, vyvyšováním a chválou Hospodina. Nezapomínejme tedy Hospodina chválit, ať už slovy nebo písněmi, s doprovodem hudebních nástrojů nebo bez něho. Bible nám také dosvědčuje, že hudba a hudební nástroje neoddělitelně patří k životu lidí ve všech jeho rozmanitostech. A lidský život – náš život – zase patří v první řadě Bohu, ale také, v důsledku Bohem darované svobody, nám samotným.

Závěrem spolu s žalmistou vzdejme Hospodinu chválu slovy žalmu 150:

Haleluja.

Chvalte Boha v jeho svatyni,  
chvalte ho i na obloze, již sklenul svou mocí,  
chvalte ho za jeho bohatýrské činy,  
chvalte ho pro jeho nesmírnou velikost!

Chvalte ho zvukem polnice,  
chvalte ho harfou a citarou,  
chvalte ho bubnem a tancem,  
chvalte ho strunami a flétnou,  
chvalte ho zvučnými cymbály,  
chvalte ho cymbály dunivými!

Všechno, co má dech, ať chválí Hospodina!

Haleluja.

## Seznam použitých zkratek

aj.	a jiní, a jiné
Ant.	FLAVIUS Josephus, <i>Židovské starožitnosti</i>
B21	<i>Bible. Překlad 21. století</i> , Praha: BIBLION, 2009.
ČEP	<i>Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad</i> , Praha: Česká katolická charita, 1987.
ČLP	<i>Misál na každý den liturgického roku</i> , Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.
ČSP	<i>Bible. Český studijní překlad</i> , Praha: Nakladatelství KMS, 2009.
ed.	editor
HELLER	HELLER, J., <i>Biblický slovník sedmi jazyků</i> , Praha: Vyšehrad, 2000.
HL	hapax legomenon, tj. jediný výskyt výrazu ve Starém či Novém zákoně
JB	<i>Jeruzalémská Bible. Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou</i> , Praha: Krystal OP, 2009.
kap.	kapitola
KR	<i>Bible svatá. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Podle posledního vydání kralického z roku 1613</i> , Praha: Česká biblická společnost, 1994.
LXX	Septuaginta
např.	například
nr.	pořadové číslo
NZČLP	<i>Nový zákon. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě</i> , Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.
obr.	obrázek
po Kr.	po Kristu
př. Kr.	před Kristem
s.	strana, strany
tj.	to je, to jest
tzv.	takzvaný
viz	lze vidět
Vul	Vulgáta, latinský překlad

Zkratky biblických knih jsou podle ČEP (Starý zákon), s. 9-10; (Nový zákon), s. 3.

## Literatura

- ALLMEN, J. - J., VON - aj., *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1991.
- BAHNÍK, V. (ed.) - aj., *Slovník antické kultury*, Praha: Svoboda, 1974.
- BAINES, J. - MÁLEK, J., *Svět starého Egypta*, Praha: Knižní klub, 1996.
- BAREŠ, L., „Flétna“. In: VERNER, M. - BAREŠ, L. - VACHALA, B., *Encyklopedie starověkého Egypta*, Praha: Libri, 2007, s. 182 – 183.
- BAREŠ, L., „Sistrum“. In: VERNER, M. - BAREŠ, L. - VACHALA, B., *Encyklopedie starověkého Egypta*, Praha: Libri, 2007, s. 432 – 432.
- BAREŠ, L., „Zvon“. In: VERNER, M. - BAREŠ, L. - VACHALA, B., *Encyklopedie starověkého Egypta*, Praha: Libri, 2007, s. 513 – 513.
- BÁRTOVÁ, J. - SCHNIERER, M. - ZOUHAROVÁ, V., *Dějiny hudby, I. díl*, Brno-České Budějovice: Pedagogická fakulta JU České Budějovice, Konzervatoř v Brně, 1992.
- BAUMANN, A. H., *Co by měl každý vědět o židovství*, Praha: Kalich, 2000.
- BEITZEL, B. J. (ed.), *Biblica – Biblický atlas*, Praha: Fortuna Libri Praha, 2007.
- Bible. Český studijní překlad*, Praha: Nakladatelství KMS, 2009. (= ČSP)
- Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad*, Praha: Česká katolická charita, 1987. (= ČEP)
- Bible. Překlad 21. století*, Praha: BIBLION, 2009. (= B21)
- Bible svatá. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Podle posledního vydání kralického z roku 1613*, Praha: Česká biblická společnost, 1994. (= KR)
- Biblická konkordance*, Praha: Křesťanský spolek mladíků v Čechách, 1933.
- BIČ, M., *Ze světa Starého zákona*, Praha: Kalich, 1989.
- BRANBERGER, J., *Dějiny světové hudby*, Praha: Sfinx, 1939.
- BUGEL, W. (ed.), *Obřady žehnání v různých liturgických tradicích*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006.
- BUCHNER, A., *Hudební nástroje od pravěku k dnešku*, Praha: Orbis, 1956.
- BURIAN, J., *Cesty starověkých civilizací*, Praha: Práce, 1973.
- CMÍRAL, A., *Základní pojmy hudební*, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1957.
- „Cymbalum“. In: JURÍK, M. - aj., *Malá encyklopedie hudby*, Bratislava: Obzor, 1969, s. 108 – 108.
- ČAPEK, V., *Historie Bible*, Praha: Advent, 1990.
- ČERNÝ, M. K., „Hudba“. In: PROSECKÝ, J. - aj., *Encyklopedie starověkého Předního východu*, Praha: Libri, 1999, s. 124 - 125.



- ČERNÝ, M. K., „Hudební nástroje“. In: PROSECKÝ, J. - aj., *Encyklopedie starověkého Předního východu*, Praha: Libri, 1999, s. 125 – 125.
- ČÍŽEK, B., *Hudební nástroje evropské hudební kultury*, Praha: Aventinum nakladatelství, 2002.
- ČERNUŠÁK, G. (ed.) – aj., *Pazdírkův hudební slovník naučný, I. část věcná*, Brno: Ol. Pazdírek, 1929.
- DILLARD, R. B. - LONGMAN, T. III., *Úvod do starého zákona*, Praha: Návrat domů, 2003.
- DIVECKÝ, J., *Židovské svátky*, Praha: Nakladatelství P3K, 2005.
- DOLEŽELOVÁ, J. - PUTÍK A. - ŠEDINOVÁ, J., *Židovské tradice a zvyky*, Praha: Státní židovské muzeum v Praze, 1992.
- DOUGLAS, J. D. (ed.), *Nový biblický slovník*, Praha: Návrat domů, 1996.
- DUKA, D., *Úvod do Písma svatého Starého zákona*, Praha: Editio St. Aegidii, 1992.
- FIORES, S., DE (ed.) - GOFFI, T. (ed.), *Slovník spirituality*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999.
- FOUILLOUX, D. - aj., *Slovník biblické kultury*, Praha: Ewa edition, 1992.
- FRANEK, J., *Judaizmus. Kniha o židovskej kultúre, histórii a náboženstve*, Bratislava: Archa, 1993.
- GEIST, B., *Původ hudby*, Praha-Bratislava: Supraphon, 1970.
- HELLER, J., *Biblický slovník sedmi jazyků*, Praha: Vyšehrad, 2000. (= HELLER)
- HELLER, J., *Tři svědkové. Mojžíš-Izaiáš-Žalmista*, Praha: OIKÚMENÉ, 1995.
- HRBATA, J., *Klíč ke Starému zákonu*, Brno: Cesta, 1993.
- HROZNÝ, B., *Nejstarší dějiny přední Asie, Indie a Kréty*, Praha: Melantrich, 1948.
- „Harfa“. In: VYSLOUŽIL, J., *Hudební slovník pro každého. Díl první, věcná část*, Vizovice: Nakladatelství LÍPA – A. J. Rychlík, 1995, s. 102 – 103.
- „Hudba“. In: FOUILLOUX, D. - aj., *Slovník biblické kultury*, Praha: Ewa edition, 1992, s. 75 – 76.
- HUTTER, J., *Hudební nástroje*, Praha: František Novák, 1945.
- CHAILLEY, J., *40 000 let hudby*, Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965.
- CHIOLERIO, M., „Blaze tomu, kdo slyší tato slova“ (Sir 50,28). *První setkání se Starým zákonem*, Praha: Paulínky, 1997.
- Jeruzalémská Bible. Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou*, Praha: Krystal OP, 2009. (= JB)
- JOHNSON, P., *Civilizace starého Egypta*, Praha: Academia, 2002.
- JOHNSON, P., *Dějiny židovského národa*, Praha: Nakladatelství Alexandra Tomského Rozmluvy, 1995.

- „Jozue a zaslíbená země“. In: BEITZEL, B. J. (ed.), *Biblica – Biblický atlas*, Praha: Fortuna Libri Praha, 2007, s. 170 – 181.
- JURÍK, M. - aj., *Malá encyklopedie hudby*, Bratislava: Obzor, 1969.
- JŮZL, L., *Dějiny umělecké kultury*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990.
- KLÍMA, J., *Lidé Mezopotámie – cestami dávné civilizace a kultury při Eufratu a Tigridu*, Praha: Orbis, 1976.
- KOSÁKOVÁ, E. (ed.) – aj., *Slovník judaik*, Praha: Židovské muzeum v Praze, 2004.
- KUNETKA, F., „Budeš se radovat před Hospodinem, svým Bohem“ (Dt 16,11). *Židovský rok a jeho svátky*, Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998.
- KURFÜRST, P., *Hudební nástroje*, Praha: TOGGA, 2002.
- LANGE, N., DE, *Svět Židů*, Praha: Knižní klub, 1996.
- LEICKOVÁ, G., *Mezopotámie. Počátky měst*, Praha: BB/art, 2005.
- LÉON-DUFOUR, X. (ed.) – aj., *Slovník biblické teologie*, Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1991.
- LEXMANN, J. (ed), *Biblická konkordancia hudobných zmienok*, Bratislava: Ústav hudobnej vedy Slovenskej akadémie vied, 2006.
- „Loutna“. In: VRKOČOVÁ, L., *Slovníček základních hudebních pojmů*, vydáno vlastním nákladem, 1996, s. 110 – 111.
- LURKER, M., *Slovník biblických obrazů a symbolů*, Praha: Vyšehrad, 1999.
- „Lyra“. In: ČERNUŠÁK, G. (ed.) – aj., *Pazdírkův hudební slovník naučný, I. část věcná*, Brno: Ol. Pazdírek, 1929, s. 228 – 228.
- MAILLOT, A., „Zpěv“. In: ALLMEN, J. - J., VON - aj., *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1991, s. 340 – 341.
- MICHEL, U., *Encyklopedický atlas hudby*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000.
- Misál na každý den liturgického roku*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. (= ČLP)
- MODR, A., *Hudební nástroje*, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954.
- NEUSTUPNÝ, J., *Pravěk lidstva*, Praha: Orbis, 1946.
- NEWMAN, J. - SIVAN, G., *Judaismus od A do Z*, Praha: Nakladatelství SEFER, 1992.
- NOSEK, B. - DAMBORSKÁ, P., *Úvod do synagogální liturgie*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2005.
- NOVOTNÝ, A. (ed.) – aj., *Biblický slovník*, Praha: Kalich, Česká biblická společnost, 1992.
- NOVOTNÝ, A., „Buben“. In: NOVOTNÝ, A. (ed.) – aj., *Biblický slovník*, Kalich: Česká biblická společnost, 1992, s. 84 – 84.
- NOVOTNÝ, A., „Cymbál“. In: NOVOTNÝ, A. (ed.) – aj., *Biblický slovník*, Kalich: Česká biblická společnost, 1992, s. 100 – 100.

- NOVOTNÝ, A., „Hudba, hudební nástroje“, In: NOVOTNÝ, A. (ed.) – aj., *Biblický slovník*, Kalich: Česká biblická společnost, 1992, s. 228 – 229.
- NOVOTNÝ, A., „Trouba“. In: NOVOTNÝ, A. (ed.) – aj., *Biblický slovník*, Kalich: Česká biblická společnost, 1992, s. 1113 – 1114.
- Nový zákon. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. (= NZČLP)
- Obrazová příloha. In: BAHNÍK, V. (ed.) - aj., *Slovník antické kultury*, Praha: Svoboda, 1974, s. 160 – 161.
- OLING, B., - WALLISCH, H. – aj., *Encyklopedie hudebních nástrojů*, Dobřejuvice: Rebo Productions CZ, 2004.
- O'NEILOVÁ, A., *Biblické časy*, Praha: Orbis pictus, 1993.
- „Organologie“. In: VYSLOUŽIL, J., *Hudební slovník pro každého. Díl první, věcná část*, Vizovice: Nakladatelství LÍPA – A. J. Rychlík, 1995, s. 213 – 214.
- OTTENS, R. - RUBIN, J., *Klezmeři*, Praha: Nakladatelství H&H Vyšehradská, 2003.
- PACOMIO, L. - VANETTI, P., *Malý biblický atlas*, Praha: Portál, 1992.
- PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE, *Židovský národ a jeho svatá Písma v křesťanské Bibli*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004.
- PAPOUŠEK, D., „Zpěv“. In: PAVLINCOVÁ, H. (ed.) - HORYNA, B. (ed.), *Judaismus-Křesťanství-Islám*, Nakladatelství Olomouc, 2003, s. 216 – 216.
- PAVLINCOVÁ, H. (ed.) - HORYNA, B. (ed.), *Judaismus-Křesťanství-Islám*, Nakladatelství Olomouc, 2003.
- PEČÍRKOVÁ, J., *Asýrie. Od městského státu k říši*, Praha: Academia, 2000.
- „Polnice a trubky“. In: LURKER, M., *Slovník biblických obrazů a symbolů*, Praha: Vyšehrad, 1999, s. 199 – 200.
- PROSECKÝ, J. - aj., *Encyklopedie starověkého Předního východu*, Praha: Libri, 1999.
- „Příběhy praotců“. In: PACOMIO, L. - VANETTI, P., *Malý biblický atlas*, Praha: Portál, 1992, s. 12 – 13.
- PUTÍK, A., „Bohoslužba všedních dnů a svátků“. In: DOLEŽELOVÁ, J. - PUTÍK, A. - ŠEDINOVÁ, J., *Židovské tradice a zvyky*, Praha: Státní židovské muzeum v Praze, 1992, s. 41 – 68.
- REITERER, F. V., „Hudba“. In: STUBHANN, M. - aj., *Encyklopedie Bible*, Bratislava: Gemini, 1992, s. 197 - 197.
- RENDTORF, R., *Hebrejská bible a dějiny*, Praha: Vyšehrad, 1996.
- RIDOUARD, A., „Chvála“. In: LÉON-DUFOUR, X. (ed.) – aj., *Slovník biblické teologie*, Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1991, s. 145 – 146.
- ROAF, M., *Svět starověké Mezopotámie a starověkého blízkého východu*, Praha: Knižní klub, 1988.

- ROGERSON, J., *Svět Bible*, Praha: Knižní klub, 1996.
- SANTE, C., DE, *Židovská modlitba*, Praha: OIKÚMENÉ, 1995.
- SCHUBERT, K., *Bible a dějiny*, Svitavy: Trinitas, 2000.
- SCHUBERT, K., *Židovské náboženství v proměnách věků*, Praha: Vyšehrad, 1994.
- SELF, D., *Encyklopedie světových náboženství*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.
- SIERRA, S., „Židovská spiritualita“. In: FIORES, S., DE (ed.) - GOFFI, T. (ed.), *Slovník spirituality*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 1270 – 1276.
- SLÁDEK, P., *Malá encyklopedie rabínského judaismu*, Praha: Libri, 2008.
- SMOLKA, J. – aj., *Dějiny hudby*, Praha: Toga agency, 2001.
- SMOLKA, J. – aj., *Malá encyklopedie hudby*, Praha: Supraphon, 1983.
- SOUČKOVÁ, J., *Starověký přední východ*, Praha: Mladá fronta, 1979.
- Starý zákon. Překlad s výkladem. Svazek 2. EXODUS – LEVITICUS*, Praha: Kalich, 1975.
- Starý zákon. Překlad s výkladem. Svazek 3. NUMERI – DEUTERONOMINUM*, Praha: Kalich, 1974.
- Starý zákon. Překlad s výkladem. Svazek 7. EZDRÁŠ – NEHEMJÁŠ - ESTER*, Praha: Kalich, 1980.
- Starý zákon. Překlad s výkladem. Svazek 8. JÓB*, Praha: Kalich, 1981.
- STERN, M., *Svátky v životě Židů*, Praha, Vyšehrad, 2002.
- STRANDLING, D. G. – KITCHEN, K. A., *Hudba a hudební nástroje*“. In: DOUGLAS, J. D. (ed.), *Nový biblický slovník*, Praha: Návrat domů, 1996, s. 306 – 309.
- STUBHANN, M. - aj., *Encyklopedie Bible*, Bratislava: Gemini, 1992.
- SZABOLCZI, B., *Dejiny hudby od praveku po koniec 19. storočia*, Bratislava: Štátne hudobné vydavateľstvo, 1962.
- ŠAFAŘÍK, J., *Dějiny hudby, I. díl (Od počátků hudby do konce 18. století)*, Praha: Votobia Praha, 2002.
- ŠKRABAL, P., „Hudba“. In: ŠKRABAL, P. – aj., *Příruční slovník biblický*, Praha: Nakladatelství Kropáč & Kucharský, 1940, s. 160 – 160.
- ŠKRABAL, P. – aj., *Příruční slovník biblický*, Praha: Nakladatelství Kropáč & Kucharský, 1940.
- „Šofar“. In: KOSÁKOVÁ, E. (ed.) – aj., *Slovník judaik*, Praha: Židovské muzeum v Praze, 2004, s. 88 – 88.
- „Šofar“. In: OLING, B. - WALLISCH, H. – aj., *Encyklopedie hudebních nástrojů*, Dobřejšovice: Rebo Productions CZ, 2004, s. 105 – 106.
- „Šofar“. In: SLÁDEK, P., *Malá encyklopedie rabínského judaismu*, Praha: Libri, 2008, s. 221 – 222.

- „Šofar“. In: NEWMAN, J. - SIVAN, G., *Judaismus od A do Z*, Praha: Nakladatelství SEFER, 1992, s. 215 – 216.
- TICHÝ, L., *Úvod do Nového zákona*, Svitavy, Ing. Pavel Sejkora – Trinitas, 2003.
- „Tki´a“. In: NEWMAN, J. - SIVAN, G., *Judaismus od A do Z*, Praha: Nakladatelství SEFER, 1992, s. 230 – 231.
- TVRDOŇ, J., *Prehľadné dejiny svetovej hudby*, Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo Bratislava, 1958.
- UŠÁK, J., „Roh“. In: ČERNUŠÁK, G. (ed.) – aj., *Pazdírkův hudební slovník naučný, I. část věcná*, Brno: Ol. Pazdírek, 1929, s. 345 – 345.
- VÁLEK, J., *Nástin vývoje hudby a umění*, Praha: Pěvecká konzervatoř Praha, 1995.
- VERNER, M. - BAREŠ, L. - VACHALA, B., *Encyklopedie starověkého Egypta*, Praha: Libri, 2007.
- VISI, T., „Berakha (žehnání, dobrořečení) v židovské tradici“. In: BUGEL, W. (ed.), *Obřady žehnání v různých liturgických tradicích*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, s. 9 – 15.
- VÍTEK, B., *Přehled dějin hudby*, Pardubice: agentura Luděk Šorm, 1994.
- VLKOVÁ, G. I., *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005.
- VRÁNEK, Č., „Cymbál“. In: BAHNÍK, V. (ed.) - aj., *Slovník antické kultury*, Praha: Svoboda, 1974, s. 137 – 137.
- VRÁNEK, Č., „Hudba řecká“. In: BAHNÍK, V. (ed.) - aj., *Slovník antické kultury*, Praha: Svoboda, 1974, s. 269 – 274.
- VRÁNEK, Č., „Zvonek, cinkadlo“. In: BAHNÍK, V. (ed.) - aj., *Slovník antické kultury*, Praha: Svoboda, 1974, s. 689 – 689.
- VRKOČOVÁ, L., *Slovníček základních hudebních pojmů*, vydáno vlastním nákladem, 1996.
- VYSLOUŽIL, J., *Hudební slovník pro každého. Díl první, věcná část*, Vizovice: Nakladatelství LÍPA - A. J. Rychlík, 1995.
- „Žalmy“. In: DILLARD, R. B. - LONGMAN, T. III., *Úvod do Starého zákona*, Praha: Návrat domů, 2003, s. 201 – 223.
- „Židovské svátky“. In: SELF, D., *Encyklopedie světových náboženství*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 24 – 25.

Webové stránky:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Santal>

[http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A7%D7%95%D7%91%D7%A5:Arch\\_of\\_Titus\\_Menorah\\_22.jpg](http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A7%D7%95%D7%91%D7%A5:Arch_of_Titus_Menorah_22.jpg)

<http://www.biblenet.cz/>